

In memoriam

J. van Oudshoorn

bron

J. van Oudshoorn, *In memoriam*. C.A.J. van Dishoeck, Bussum 1930

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/ouds001inme01_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven J. van Oudshoorn

I.

WANNEER de kleine dikke hôtél-houder aan een der aparte tafeltjes een praatje kwam maken, dan vond hij gewoonlijk ook wel een geschikten overgang om de rekening aan te bieden....

De hôtél-houder was bijna even dik als hoog. Met zijn varkenspoot-achtige handjes wat van het tonnige buikje af, waggelde hij als een gans door de eetzaal....

De eetzaal, een uitbouw achter het eigenlijke hôtél, was laag en donker. 's Avonds werd er gedanst, maar ook overdag bleef het ronde parket tusschen de eettafeltjes onbezet....

Het hôtél was er een van beter soort. Hoewel klein en niet aan het voornaamste gedeelte van den boulevard gelegen, was het zeer gezocht om zijn keuken en vooral om den wijn.... Het had groote goed-beschutte glas-veranda's met uitzicht over zee en in de slaapkamers daar werd men door de dansmuziek vanuit de eetzaal niet het minste gestoord....

Hier keerde ter Laan, door het ratelen van een voertuig, tot de omgeving terug. Hij zat in den voortuin van een

koffiehuis tegenover een station. Het was een drukkende zomeravond na een laaiend-heeten dag. In den koffiehuis tuin flakkerden melkglazen gasballons dof tusschen stoffig groen. Onder donkere boomkruinen was de drukke stationsweg in rossigen damp gehuld. In dit bedrijvige stadsgedeelte was de hitte van overdag als trage broeiing in de straatgeulen tusschen de huizenblokken terug gebleven....

Met een plotseling gevoel van onbehaaglijkheid wilde ter Laan op tafel om betaling slaan, maar terwijl hij zich daartoe een weinig verschikte, was de herinnering aan het kleine hôtél opnieuw in hem opgestegen.

Met een lichte bevreemding, met wantrouwen bijna, bleef hij van uit zijn stillen hoek in den koffijhuistuin het benauwende stadsgewoel gadeslaan, zóó duidelijk was hem die omgeving van jaren geleden weder voor den geest verschenen en, met iets als fysieke pijn, werd hem dit verre verleden tastbaarder dan werkelijkheid....

Want hij bevónd zich thans in dat hôtél daarginds. Hij ging er een trap met een versleten kokos-looper op, liep door een spaarzaam verlichte gang. Hij opende en sloot er een deur, kwam in een der donkere open-verandakamers te staan en - hier stakte zijn adem even - ontwáárde verweg in het nachtelijk buiten de vibreerende boulevard-lichten eener badplaats *over* zee.

Hij zag de guirlande van trillende lichtjes nog zacht verzweven, ook toen de nadering van een kelner het visioen verstoorde en ook toen nog, weder met het rossig-stoffige stadsaspect voor oogen, bleef ter Laan

door de begoochelde stemming van dien sinds lang vergeten gewaande zomer-nacht omvangen....

Zonder dat ter Laan bepaalde beelden meer waarnam, kwam hem dat verleden zelf thans in een schrijn van echt en waardevol leven te staan, waartegen zijn hier zoo doelloos-afgezonderd zitten tot iets volslagen overbodigs werd. En zooals bij de enkele herinnering aan die zachte harmonie van zee en hemel daarginds, het jachtend stadsgewoel nog slechts wanklanken opwierp, zoo bleef, in tegenstelling met de schier overgevoeligheid van zijn innerlijk tijdens die periode, voor thans niets dan een bittere ontstemming meer over....

Ongedurig had ter Laan de rest van zijn sigaar weggeworpen.... Want meer dan een korte épisode was zijn betrekking tot haar toch niet geweest? Had hij zich uit wat een band dreigde te worden losgemaakt, haar achter zich gelaten, vergeten.... om thans, na zoovele jaren, opnieuw door haar verontrust te worden? Te bedenken, hoe hij voor ettelijke maanden nog van zijn eigen bestaan de overtuiging had gehad, dat het, tot ziekte of dood, onveranderlijk, dag voor dag, zoo verder zou blijven gaan. Dat hij in het geloof verkeerd had, zijn leven op een plan gebracht te hebben, waar het door de buitenwereld niet meer beïnvloed kon worden en waar voor eigen onevenwichtigheid al evenmin oorzaak of plaats meer over was....

Tot onverhoeds toch nog die verandering ingetreden was....

Maar er is niets van beteekenis gebeurd, overlegde ter

Laan nog, terwijl hij den kelner voor de afrekening tot zich riep. Het zijn alles slechts hersenschimmen. Oef... het was de warmte.

En toch, den koffijhuistuin verlatend, kon hij het niet loochenen, in den ban van dat verre verleden, als zoo menigen avond reeds de eenzaamheid gezocht te hebben, om ten slotte ontstemd te raken, ja, zich schuldig te gevoelen.

Dat was begonnen met een prikkelbaarheid tegenover de klas, die aan ter Laans wezen ten eenenmale vreemd was.

Ter Laan was sinds lange jaren leeraar aan hetzelfde gymnasium en daar vermaard en benijd om zijn voorbeeldig prestige, dat, van uiterlijke gestrengheid geheel vrij, enkel op eerbied voor zijn persoonlijkheid gevestigd was. De rust, die onveranderlijk en onder alle omstandigheden van hem uitging, zijn onverstoort goed humeur ook, lieten het geringste afkeurend woord reeds vernederender dan straf verschijnen. Wanordelijkheid in zijn bijzijn leek een van zelfsprekende onmogelijkheid en zoo was de discipline, waarmede een leeraar staat of valt, ter Laan als zonder zijn eigen toedoen verzekerd.

Maar daarin was nu de laatste maanden verandering gekomen. Evenzeer als zonder zijn eigen toedoen, had ter Laan reeds een paar maal - door geringe onregelmatigheden, door een onbeholpenheid - van een heftigheid doen blijken, die bevreemding, ten laatste hier en daar in de klas een heimelijk lachen te voorschijn riep. Het waren niets-zeggende onderbrekingen geweest,

maar die toch reeds in een automatisch bestaan gelijk dat van ter Laan, als het horten en stooten van een anders geruischloos loopende machine werkten.

Dat lachen vooral klonk ter Laan ook dan nog als een dreigement in de ooren, wanneer hij 's avonds alleen in de studeerkamer van zijn garçon-woning zat. Want hij was er de man niet naar om er zich geen rekenschap van te geven, dat verlies van prestige gelijk stond met een in gevaar komen zijner betrekking en als zoo vaak reeds begon hij zich af te vragen, wat dan wel de oorzaak van de verandering in zijn wezen zijn kon. Want dat hij zich veranderd had, daar was geen twijfel meer aan... Lag het aan de klas? Droeg hier de mentaliteit van een geheel nieuwe jeugd de schuld, waartegen hij wellicht niet meer opgewassen bleek....?

Ter Laan leunde wat achterover in zijn stoel, klopte de asch van zijn sigaar en nadenkend in een schemeren hoek van de zoldering turend, meende hij te bespeuren, hoe daar een doffig-glanzen doorgebroken was, dat even later weder verdoofde.

Hij schonk er verder geen aandacht meer aan, maar op 't punt zijn lectuur voort te zetten, voelde hij - meer dan het waar te nemen - hoe tusschen hem en het boek eenzelfde soort glanzen begon op te stijgen en te verdwijnen. Heen en weer. Heen en weer....

Met een onbeholpen gebaar zich wat van de lessenaar afduwend en daarbij weder naar het plafond opblikkend, merkte ter Laan, hoe er in het doffe glanzen, dat nu telkens na zijn verdwijnen iets dichterbij hem was, nuances van licht en donker en ook zwakke schakeeringen van diep en ondiep kwamen.... Tot, op een-

maal, zonder geleidelijke overgang, het een oogenaar leek, dat van uit de schemering tegen het plafond, op hem neerzag.

Het glanzen was tot het mat-vochtig glanzen van oogen geworden. Het verdween, maar toen het onmiddellijk daarna opnieuw verscheen en ook weder verdween, was het op armlengte van ter Laan gebeurd en waren het háre oogen geweest, met de groote zwarte wimpers en ook iets van de donkere wenkbrauwen, die hem vragend, spottend bijna, bespied hadden....

Impulsief kwam ter Laan overeind en begon het vertrek op en neer te gaan. Midden in de kamer bleef hij staan... Beredeneerd overdacht, was de verschijning van die oogen zoo bijzonder niet, evenmin als de visioenaire verschijning van dat kleine hôtél. Iets dergelijks was hem in zenuwachtige perioden door overwerkt-zijn wel meer overkomen en daarover verontrustte hij zich dan ook niet. Als experiment en in het algemeen gesproken had het zelfs iets aanlokkelijks....

Maar wat ter Laan in dit bijzondere geval als zeer merkwaardig trof, dat was, dat van de weinige vrouwen, die eenmaal in zijn leven een rol gespeeld hadden, juist zij het wezen moest, die, na zoovele jaren, om herinnering kwam vragen.... Juist zij, met wie hij slechts zoo kort daarginds verkeerd had en die hij, na het tragische einde van dezen omgang, van allen het liefste weder vergeten had. En hoe was het hem gelukt haar uit zijn herinnering te bannen. De weinige keeren, dat zij daar weder in opgedoken was, had hij haar zoo plotseling sterven met een kort schouderophalen afgedaan en dan

was het ook weder voor jaren stil gebleven....

Ter Laan had weder aan zijn lessenaar plaats genomen. Misschien ook, overlegde hij nog, een der laden opentrekking, dat er, wat haar betreft, zoo volledig met het verleden afgerekend is, omdat ik in dit geval alles wat er aan uiterlijke souvenirs voorhanden was, zoo zorgvuldig heb vernietigd.

Inderdaad, tusschen een en ander, wat nog in een der uiterste hoeken van de opengetrokken lade aan het verleden herinnerde, van háár geen portret, geen brief, geen haarlokje of andere kleinigheid ook. Wat daar nog lag kon er rustig blijven. Het getuigde nog slechts van een in zich zelf verteerd leven en riep bij ter Laan geen zweem van levend gevoel meer op. Zelfs een paar verwelkte bloemen ontbraken niet.

Op 't punt ze weg te werpen, ontwaarde ter Laan in het halfdonker der lade, gedeeltelijk overdekt door een verbleekte photo, de voorkant eener reclame-briefkaart. Maar hij had reeds meer dan genoeg gezien. Een oogenblik nog zat hij roerloos, als gefascineerd door dat stuk kaart, waarvan hij wíst, dat de achterkant de eetzaal van het kleine hôtél voorstelde; als verlamd door dien dwang van het toeval, dat hem dien avond ook zóó nog met haar te samen bracht.

Hoe was het mogelijk, dat hij verzuimd had dit zoo sprekend aandenken aan hun samenzijn te vernietigen. Niet zonder zelfoverwinning had ter Laan de kaart te voorschijn gehaald.... Daar was het eetzaaltje, dat hem nog voor enkele dagen zoo duidelijk voor den geest gekomen was. Daar de estrade voor het kleine orkest,

en daar, aan die beschilderde wand met het gestyleerde en gekroonde groote hert, hun tafeltje. Beschildering was het eigenlijk niet, meer gekleurd boetseerwerk, dat....

Nog met de kaart in de hand, merkte ter Laan, hoe thans de herinnering aan het zaaltje in een atmosfeer van innigheid kwam te staan, die er alle dingen zacht omhulde. Het warme liefdegevoel, dat hem toen doorstroomd had, werd opnieuw in hem gaande, tot hij, schuw opziende, ook hare aanwezigheid meende te bespeuren. Gestalteloos. Ergens. In de kamer....

Op de lessenaar schrilde de telefoon. Snel verscheurde ter Laan de kaart, wierp de snippers in de papiermand en greep daarna, met een gebaar van bevrijding, de horen van het toestel. Hij gevoelde zich met deze enkele beweging reeds weder door het gewone nuchtere leven opgenomen. Zijn stroeve trekken ontspanden zich. Weg met deze muizenissen. Door zijn praten begon lachen heen te breken.... 'In de schaakclub?' 'Hadden zij daar afgesproken?' Maar goede hemel, honderd maal geëxcuseerd.' 'Ja, ja, uitstekend... tot aanstonds dus.'

Wat gebeurde, was, dat de vraag van schuldig of niet, na zoovele jaren, nog eenmaal te berde werd gebracht. Daartoe werd het geval, waarover ter Laan voor even zoovele jaren zijn eigen meening had gehad, tot in bijzonderheden gereconstrueerd en - buiten zijn toedoen om - ter plaatse aan een hernieuwd onderzoek onderworpen.

Want zooveel viel wel reeds met zekerheid te zeggen,

dat de herinnering aan hun verblijf in dat badplaatsje hem thans opgedrongen werd. Al dadelijk een weinig sympathieke gedachte, die hem onzeker maakte tegenover zich zelf, maar daardoor toch niet te loochenen viel. Want er kon geen sprake meer van wezen, dat hij zich die afgedane periode uit eigen vrijen wil herinnerde....

Dat kwam en ging geheel naar verkiezing van den anderen kant. Er waren oogenblikken, dat die omgeving daarginds, het hôtél, hun zitten in de veranda met uitzicht over zee, de duinen in volle zon, de bosschen daarachter, de werkelijkheid op den achtergrond drong en deed verstommen.... Dan bleven die beelden weder dagen lang uit, ging het leven zijn gewonen nuchteren gang, tot alleronverwachtst - bij een geringe lichaamsbeweging midden onder een gesprek - het heden weder voor dat verleden plaats moest maken. En onveranderlijk met een diepere grond, een bijbedoeling, die er toen niet was. Het was doordrongen van de spanning eener vraag, woordloos nog wel, maar waarvan ter Laan de strekking toch niet meer ontging en waarvan hij wist, dat zij de drijfveer was.

Ja, zij en nogmaals zij beheerschte zijn leven weder en dat was wel het aller-vreemdste wat er had kunnen gebeuren....

Ter Laan was de eenzaamheid zijner studeerkamer ontvlucht. De drukte op straat had hem gekalmeerd. Omgeven door menschen, kwam hij tegenover deze herinneringen geheel anders te staan. Dan was hij de nuchtere rechter en hoorde hij zijn zakelijk oordeel ook

door de anderen bevestigd. Daarom had ter Laan de laatste avonden afleiding buitenshuis gezocht, zijn lectuur voor koffiehuisbezoek verwaarloosd, waarbij hij ook in de schier ondragelijke warmte een verontschuldiging vond.

Hij zat weder in den koffiehuis-tuin tegenover het groote station. Hier voelde hij zich nog het meeste op zijn gemak. Zonder te behoeven te spreken, had hij het gevoel in het een of ander klein-onverschillig gebeuren betrokken te zijn en toch zijn gedachten den vrijen loop te kunnen laten. In gezelschap van anderen was dit natuurlijk niet zóó het geval geweest en daarom ook had hij zich een plaats uitgezocht, waar hij van buiten af niet te zien was. Want vóór zijn kort ophanden zijnd verlof moest deze aangelegenheid met haar voor goed geregeld zijn en daartoe had hij anderen niet nodig...

Hier kwam ter Laan met een lichte bevreemding wat overeind. Want wat, in hemelsnaam, had zijn verlof met deze herinneringen te doen....? Daartoe had hij toch reeds voor eenige dagen zijne laatste beschikkingen getroffen....

Hoe warmer het werd, hoe meer ter Laan zich op dat verlof verheugd had. Een badplaatsje veel kleiner nog dan dat andere daarginds. Een nest, half in de duinen verscholen, met volop gelegenheid tot eenzame wandelingen in de daarachter gelegen uitgestrekte bosschen.

Thans echter, bij de enkele voorstelling van zoo'n verlaten boschpad met uren ver geen sterveling in de buurt, be kroop hem een angstige beklemming. Zoo veilig als hij zich hier te midden der stadsdrukte voelde, zoo onzeker

wist hij zich, zelfs in verbeelding slechts, geheel aan zich zelf overgelaten. Daar kon dan ook niets van komen, zoolang hem dat verleden nog verontrustte....

Aha, daar had je het weer. En zóó ver was het dus ook reeds, dat een galant avontuur, dat hij dood en begraven waande, thans, na bijna twintig jaar, weder invloed op zijn doen en laten verkreeg. Want ook dat viel niet meer te loochenen en leek verwonderlijker dan al wat hem in dit verband geheimzinnig voorgekomen was. Dat zijn doen en laten van thans door iets uit dat verre verleden, misschien wel door de doode zelf, beïnvloed, zoo niet gedirigeerd werd.

Dat begon er bedenkelijk uit te zien, want wanneer zijn toekomst van háár afhing, dan wist hij toch weer niet of hem wel veel goeds te wachten stond.

Hier meende ter Laan opnieuw haar zacht-spottenden blik op zich te voelen rusten, denzelfden oog-opslag vol ingehouden spot te ontwaren, waarmede zij hem tijdens hun eerste ontmoeting daar, vanuit haar badstoel, aangezien had en - gekalmeerd door de toenemende bedrijvigheid in den koffiehuis-tuin - gaf ter Laan zich ditmaal gewillig aan dat verleden over. Uit eigen beweging liet hij thans de beelden in zijn herinnering ontstaan en als dien zonnigen zomermorgen aan zee, zaten ze weder in hunne badstoelen schuin tegenover elkander....

Hij herinnerde zich dit nog tot in de kleinste bijzonderheden. Hoe er een visscher in een plomp zwart bootje over het spiegel-vlakke water voorbij geroeid kwam... Hoe zij tot het laatste toe naar het langzaam afsterven

van het geplemp der roeipanen in het water waren blijven luisteren en elkander daarna pas, toen het weder stil was, voor het eerst even hadden aangezien.... En hoe er ook terstond die verstandhouding tusschen hen ontstaan was, die hun latere omgang niet meer had vermogen te wijzigen.

Een spel van twee krachten, waarbij haar spottend kijken slechts te duidelijk haar nieuwsgierigheid verried, wie daar de sterkste zou blijken, en ook, hoe zij reeds wist, dat het niet bij een elkander aanzien blijven zou.

Het was dan ook meer geworden en thans riep hij haar beeltenis op, zooals zij den middag na dien eersten morgen, tot zijn niet geringe verrassing, in het eetzaaltje van het hôtel verschenen was, waar ook hij zijn intrek had genomen....

Blootshoofd, de hooge slanke gestalte in een licht costuum, fier van gang en toch met een sfeer van eenzaamheid om zich, waardoor ter Laan al dadelijk getroffen was.

Hij had haar oogen gezocht. Zij had zijn blik ontweken en, eenmaal alleen aan een der tafeltjes, ook verder zooveel mogelijk vermeden hem aan te zien. Zonder haar oogen was deze vrouw een lede-pop. Voor ter Laan tenminste ging daarvan haar eenige bekoring uit. Niet als sommige andere vrouwen zou zij hem, in een welgevallige houding, tijdens het uitdagend spreken, begeerlijk kunnen worden. Door hang naar zinne-bevrediging wist hij zich tot haar niet aangetrokken. Dat had hij onmiddellijk gevoeld. Het: waartoe zal het voeren? dat zij hem dadelijk zoo vragend te verstaan gegeven had,

was de zuivere drijfveer geweest, waarmede hij haar gezelschap gezocht en gevonden had.

Na enkele dagen aten zij gemeenschappelijk in het zaaltje en voor ter Laan was het slechts te grooter genoegdoening te ervaren, dat, niettegenstaande een voor dien tijd bijna aanstoot gevende zelfstandigheid, hun kameraadschappelijk verkeer ook van haar kant geen ontgoochelend gevaar dreigde. Het mag zijn, dat de dikke hôtelhouders het een en ander dacht. Hun slaapkamers lagen op dezelfde gang; zij kwamen dikwijls laat tesamen thuis of namen soms tot 's morgens vroeg in de eetzaal aan het dansen deel, om dan naar boven te verdwijnen. Hun omgang was van iedere smet van het brutaal zinnelijke vrij gebleven....

Hier begon ter Laan heele gapingen in zijn geheugen te overbruggen. Beeld voor beeld uit die lang vervlogen dagen drong zich weder zelfstandig aan hem op en ten slotte bleef er zoo slechts een onstuimig verlangen haar nog eenmaal te mogen zien en spreken, haar weder, als in dat bedompte zaaltje, naast zich te weten. Want liefde, líéfde, was het geweest, wat toen zijn denken en handelen beheerscht had....

Zelfs de bedrijvigheid van den grooten koffiehuis-tuin was niet meer bij machte wat er thans in hem omging te doen verstommen. Dit verleden bleef leven, de hunkering naar dat oude liefdegevoel duurde onverminderd voort....

De drukke stationsweg, de rossige huizen onder den donkeren nachthemel, het heen en weer loopen der kelners, de gansche zoo bekende omgeving verscheen

ter Laan thans als een chaos, blind en zonder eenigen zin; zijn eigen eenzaam zitten hier, voor de toekomst veilig geborgen, werd, tegen die binnenkoesting van toen, van immer valere leegte en voor een oogenblik verscheen hem zijn onbewogen bestaan der laatste jaren even zinloos en zonder doel meer het verder te leiden....

Eer van buiten onbewogen, innerlijk even gelijkmatig bestaan, schijnt er wel veiliger toeverlaat denkbaar? Geen hartstochten meer, openlijk of in het verborgene gehuldigd, die het uit zijn voegen konden rukken. Geen speler, geen drinker, geen vrouwen achterbaks, geen partij-kiezer voor wat het ook wezen mocht. Een zorgeloos leven, materieel onwankelbaar, door angst voor ziekte of dood evenmin overschaduwd, wordt zoo niet iedere nieuwe dag tot een ontwaken van den zoon in het vaderhuis?

Jaren lang was ter Laan eene dergelijke bevoorrechtiging ten deel gevallen en hij had er zich uiterst wel bij bevonden. Bespiegelingen echter omtrent een zoon en diens vader waren intusschen niet bij hem opgekomen. Ook op zulk gebied wist hij zich volkomen indifferent. Problemen, godsdienstig of wijsgeerig, bestonden voor ter Laan niet. Of beter, hij wist dat zij er waren, las er zelfs gaarne over, zonder er te eeniger tijd last van te hebben. Hij had van zoo goed als niets meer last en dat ging zoo ver, dat hij ook van zich zelf geen wrijving meer ondervond.

Vroeger was dat natuurlijk anders geweest. Verschrikking der zinnen bleef ook hem niet bespaard. Maar toch

niet zoó, dat zij ook naar buiten doorgedrongen was. Meer afkeer dan begeerte had hem daarin beheerscht en zoo was het bij een vallen en een weder opstaan gebleven, waaruit hij als overwinnaar te voorschijn kwam. Zijn aangeboren weerzin had het tot een ontaardend verkeer met deernen niet doen komen. Ook op dat wel hachelijkst terrein van het leven was hem de buitenwereld louter herinnering geworden, waaruit soms nog verleidelijke beelden opstegen, maar waarvan hij ook, behalve dan af en toe in herinnering, geen last meer had....

Een gedisciplineerd en geacheveerd bestaan, waarin het uiterlijk wel wat eenzaam en innerlijk wel wat stil geworden was, maar dat zich daarom noch arm, noch geesteloos voordeed. De verschijning van ter Laan zelf, om te beginnen, werkte rustig en voornaam. Wel ging er van zijn wat te regelmatig profiel, met het hooge voorhoofd, de groote hoekige neus, de onder een stugge opstaande snor energiek-saamgekleemde lippen, van zijn helderdoordringende oogopslag vooral iets schoolmeesterachtigs uit, maar dat was hij dan toch ook, zij het van een beter soort. Zijn kleeding was uitermate verzorgd zonder opzichtig te zijn en even gesoigneerd leek ook zijn geest.

Na de eerste gewisselde woorden reeds bevestigde zich de indruk het met een man van eruditie te doen te hebben, wiens nuchter-zakelijke bedenkwijze door een lichte ironie verlevendigd werd, zonder daardoor ook slechts in de verte iets met cynisme te doen te krijgen. Zonder die fijne spot, die telkens en telkens onverwacht door kwam breken, had ter Laan's zakelijke opvatting

der dingen wellicht iets droogs en plats verkregen. Thans scheen het, alsof er achter zijn nuchterheid zich tevens iets anders verborgen hield, iets diepers nog, een groote desillusie misschien, die hij met de kracht van zijn verstand bedwongen had en waaraan die tinteling van ironie de laatste en eenige concessie was.

Een leven, in den loop der jaren immer meer door het verstand beheerscht en ten slotte zóó tot in de kleinste détails verstandelijk ingericht, dat het als uitgewerkt geheel vollediger niet meer kon en voor de toekomst onveranderd zoo moest blijven. Een, na de aanvankelijke schommelingen, voor goed evenwichtig bestaan, dat aan oprechtheid geen twijfel overliet, een groote rust van zich deed uitgaan en hoogstens door het ontbreken van alles wat op eigen overtuiging leek, soms het vermoeden van egoïsme, van te groote gevoelloosheid wekken kon.

Toch was ter Laan, bij zijn schijnbare onverstoordheid, voor medelijden met het lot van minder bedeelden wel degelijk ontvankelijk. Maar als met de wereldproblemen, waarvan hij het bestaan aanvaardde en waarvoor hij zich interesseerde zonder er verder last van te ondervinden, constateerde hij ook hier enkel maar de feiten. Wanneer hij op zijn avondwandeling er getuige van moest wezen, hoe een kolendrager, bezweet en bestoven, nog moeizaam bezig was, terwijl het paard reeds achter zijn leege voerbak stond te slapen, dan zag hij, in tegenstelling met zijn bien-être vooral, in dien medemenschen een beklagenswaardige arme drommel. En voor even voelde ter Laan dan ook wel medelijden in zich opkomen, maar toch niet zóó, dat het hem bewogen zou

kunnen hebben, daarvan de samenleving een verwijt te maken, of op socialistische gedachten te komen. Een arme slokker, maar wie weet wat voor een gelukkige huisvader. Partij kiezen bleef ook in zoo'n geval voor ter Laan een onmogelijkheid, want dat zou gelijk staan met zich door zijn gevoel te laten medesleepen en daartegen kwam zijn verstand terstond in verzet....

Het was avond. Ter Laan zat aan tafel in zijn comfortabel studeervertrek. Een geschiedkundig werk lag opengeslagen voor hem.

Maar hij las niet. In gedachten verloren tuurde hij de rook van zijn sigaar na. Hij glimlachte. Zijn ongedurigheid der laatste dagen had voor een bespiegelend geresigneerd-zijn plaats gemaakt. Weer was alles goed zoo als het was.

Het was goed - met een blik naar het boek op tafel - dat hij geschiedenis inplaats van letterkunde als leervak gekozen had. In de literatuur overwegen dikwijls te persoonlijke inzichten, symphatieën voor een mogelijke toekomst. Geschiedenis rekt met het verleden af, desnoods niet zonder antipathie voor wat er gebeurde, maar daardoor valt er aan de feiten niet te tornen. Ja, ook in deze beroepskeuze had zijn gezond verstand hem als in zijn gansche leven den juisten weg gewezen, al was die dikwijls smal en al had hij daarbij van een en ander afstand moeten doen. Hier betrapte ter Laan zich op een lichte bevreemding, dat hij eindelijk in staat bleek ook dat geval daarginds, ook háár, zoo objectief in zijn overpeinzing te betrekken. Want daaraan was hij toch weder bezig te denken....

Ter Laan kwam van tafel overeind. Het schuldig of niet, was, als in die dagen na dat sterven, een uitgemaakte zaak. Daar ging het niet meer om. Het ging alleen nog dáárom, of hij verstandig gehandeld had. In beider belang. En gesteld nu, hij had zijn gevoel den vrijen loop gelaten - want dat hij van haar gehouden had daar was geen twijfel meer aan - gesteld dus, er was een huwelijk op gevolgd. Met kinderen waarschijnlijk. Wat was er dan, na het verlies van zijn vermogen, uit hen beiden, uit hem zelf, geworden?

Dezelfde gedachtengang, die hem toen sterk gemaakt had in alle verscheurdheid, deed ter Laan goedkeurend knikken. Ja, ook thans nog zou hij haar die woorden niet hebben kunnen besparen.

Ongedurig begon ter Laan door de kamer op en neer te gaan. Bah, klein-burgerlijke sleur, platte alledaagschheid, geld-gebrek, zou hun liefde daartegen hebben stand gehouden? Zou het niet tot beider ongeluk hebben gevoerd? Maar zijn verstand had gezegevierd en al deze ellende verhoed.

Midden in het vertrek bleef hij weder staan. Zich thans in te beelden hier als huisvader te staan, met in de kamer naastaan een vrouw en kinderen. Nogmaals, wanneer er voldoende geld geweest was.... Maar met meerdere personen op een klein bestek in bijna armoede.... Ter Laan voelde bij ingeving, hoe hij ook, wat zijn betrekking betrof, daarbij gevaar had moeten loopen. Neen, hoe hij dat verleden ook overdacht, hem was niets anders overgebleven, dan het tusschen hen beiden uit te maken. Dat zij daar op zoo'n ongelukkige manier op reageeren moest, was door niemand te voorzien en evenmin trof

daar iemand de schuld van.... Trouwens, het was verre van zeker, dat zij wel zelfmoord gepleegd had.

Ter Laan nam weder aan zijn lessenaar plaats. Hij moest dit tragisch slot hunner verhouding nog eenmaal onpartijdig in verbeelding mede maken. Iets dwong hem thans met dit einde en de rol, die hij daarbij gespeeld had, af te rekenen, wilde de herinnering aan haar, die steeds eigenzinniger terugkeerde, niet tot de obsessie van een aanklacht worden. Ja, hij moest in dit geval bij het einde aanvangen, er door worden vrijgeleit, wilde wat er eenmaal tusschen hen geweest was zich zonder die angstige beklemming der laatste dagen kunnen verlevendigen.... Een beklemming, die zich ook thans weder bemerkbaar maakte, een gejaagdheid die ieder regelmatig denken plotseling stremde en slechts de zekerheid achterliet zóó niet alleen te kunnen blijven....

Haastig draaide ter Laan het licht uit; stond werktuigelijk op en begon de donkere kamer te verlaten.

Behalve aan de klas, kon het ook ter Laan's omgeving niet langer verborgen blijven, dat zich in hem een verandering had voltrokken. Wel beperkte het zich aanvankelijk tot kleinigheden, maar ook die moesten bij een natuur als de zijne reeds als afwijkingen van beteekenis opvallen.

Zijn ironie begon in hatelijkheid over te slaan, zijn onverstoortbaar goed humeur voor buien van uiterste prikkelbaarheid plaats te maken. Op zijn nauwgezetheid in het dagelijksch leven viel evenmin meer te rekenen. Wel verwaarloosde hij de klas-uren nog niet, maar buiten de school leek hij bij vlagen eigenzinnig met al

zijn vaste gewoonten te breken. Zelfs aan afspraken hield hij zich dan niet. Een harmonisch geheel scheen op onbegrijpelijke wijze uit zijn voegen gerukt....

Ter Laan zelf merkte daar steeds minder van. In den beginne nog had hij zich geschaamd in de schaakclub terug te keeren, na er van een onderbroken partij zonder verontschuldiging weg gebleven te zijn. Maar ook bij het geregeld 's middags domineeren in de sociëteit, waar hij placht te dineeren, had hij zoo reeds een paar maal ontbroken, het diner zelf later verzuimd. Op vragen gaf hij ontwijkende, niets zeggende antwoorden, zoodat men hem ten slotte bij zijn weder-verschijnen nog hoogstens met een spottend lachje begroette. Hier moest iets vrouwelijks achter de schermen zijn. Maar dan hernam het spel zijn ouden gang, waarbij soms opviel, dat ter Laan meer dronk dan zijn gewoonte was....

Ter Laan bekommerde dit alles weinig meer. Zoodra deze herinneringen zoo levendig in hem opkwamen, werd zijn gelijkmatig bestaan er geheel door op den achtergrond gedrongen, leek dat laatste dor en leeg tegen de gloedvolle atmosfeer van dat bewogen verleden en meende hij eene rechtvaardiging te hebben er zich aan te onttrekken.

Banden van beteekenis trouwens vielen daarbij niet te verbreken. Liefde of ware vriendschap hadden aan zijn leven der laatste jaren geen aandeel meer gehad. Ook in de keuze zijner oppervlakkige bekenden had hij nimmer hoge eischen gesteld, omgang met collega's nooit gezocht en zich van familie-verkeer instinctmatig verre gehouden. Zoo was het - het gymnasium niet medegerekend - een omgeving geworden, waarop ter

Laan zelf eigenlijk een beetje neerzag. Die hij nodig had om door den dag heen te komen, maar die hij dan 's avonds ook uren lang voor de eenzaamheid zijner studeerkamer ontvluchtte. Ging hij 's avonds uit dan bezocht hij het liefste de schaakclub, maar daarmee had hij thans ook gebroken, sinds hij bemerken moest zijn gedachten niet meer bij het spel te kunnen concentreren. Daartoe werd hij nog te zeer door dat verleden vervuld, waaraan hij zich te gereeder overgaf, nu er nogmaals onwederlegbaar gebleken was, dat hij van iedere schuld aan de catastrofe vrij te pleiten was...

Want hij had niet anders kunnen en mogen handelen dan hij het in die dagen had gedaan. Het spreekt van zelf, dat hij, bij de toenadering, die er tusschen hen begon te bestaan, ondershands eenige inlichtingen omtrent zijn nieuwe kameraad had ingewonnen. Ambtenaarsfamilie, zonder geld, groot gezin. Johanna, de oudste dochter. Afgestudeerd in het apothekersvak. Voor ter Laan was het voornaamste van deze informatie geweest haar persoonlijk in den besten roep te weten. Om geld behoefde hij niet te trouwen en waar, met iederen nieuwen dag van hun samenzijn, zijn genegenheid tot haar groeide, had hij besloten haar, tegen het einde van hun verblijf daarginds, te vragen.

Een weigering was daarbij wel nauwelijks te duchten geweest. Want, na zijn eenmaal genomen besluit - hoe kon het ook anders - had zich in zijn omgang met haar een verandering voltrokken, die, ook zonder woorden geen twijfel meer overliet en waarin zij hem, zij het dan aarzelend, tegemoet gekomen was.

* * *

Zoo was het tusschen hen beiden gesteld, toen eenige dagen voor het vertrek de nieuwsbladen die Jobstijding uit het vaderland hadden gebracht.

Ze zaten in het zaaltje bij het dessert van hun dejeuner. Van een verre morgenwandeling vermoeid teruggekeerd, waren zij na het eten beiden in die eigenaardige congestieve stemming geraakt, die geluiden dempt en het tot spreken niet meer komen laat.

Ter Laan had een courant opengevouwen, die hij met de voor hem bestemde post naar tafel medegenomen had. Vluchtig doorliep hij een paar kolommen, tot zijn aandacht fel getrokken werd door een bericht uit zijn geboorteplaats. Door enkele regels onder de rubriek 'Telegrammen'. Twee regels druk slechts, maar tijdens de herhaalde lezing ervan begon er iets in de congestieve middagstilte op te schijnen, te gieren, als een orkaan te huilen, leken er donkere klompen van de zoldering af te vallen en terwijl ter Laan even aan tafel steun moest zoeken, zóó duidelijk meende hij de vloer aan zijn voeten in een gapende afgrond te zien verdwijnen, werd de figuur tegenover hem in zachte damp gehuld.

Met een schuwe blik naar het bericht, werd hij, tegen beter weten in, gedwongen zich nogmaals te overtuigen wel goed gelezen te hebben. Toen pas legde ter Laan de courant ter zijde en leunde, de oogen half-gesloten, met het achterhoofd even aan de lambrizeering onder het gestyleerde hert. Hij glimlachte toen de figuur aan tafel naar hem opzag. Zij scheen niets bemerkt te hebben.... Voortvluchtig.... De bankier, bij wien hij.... bijna al zijn geld.... had ondergebracht.... Een weldaad was het thans niet te behoeven te spreken.... Voort-

vluchtig.... Maar dat beteekende daarom nog niet - Langzaam had ter Laan zijn kalmtte wedergevonden. Nog viel er niets met zekerheid van te zeggen. Een gelukkig toeval ook, dat, na de verre wandeling, zij dien middag op haar kamer wenschte te blijven. Voor buiten was het geen weer. Zoo had ter Laan gelegenheid gehad te telegrafeeren, een paar dringende brieven na te zenden. Want tegenover haar gewoon de oude te blijven, nog met die Jobstijding onverwerkt in zijn brein, dat ware toch wel wat veel van zijn kracht gevergd.... Dien avond echter wist hij zich volkomen te beheerschen. Daar het weer zoo slecht was, bleven zij na het diner in het zaaltje toeven en namen er tot middernacht aan het dansen deel -

Al het andere had zich automatisch afgespeeld.

Den volgenden middag reeds had ter Laan de zekerheid geruïneerd te zijn. De voortvluchtige bankier was niet ver gekomen. Men had hem in een der naburige bosschen opgehangen gevonden. De gelden onder zijn berusting had hij verdaan.

Wat voor ter Laan op een andere bank nog overbleef was misschien voldoende om hem tijd te gunnen de laatste vereischte akte te halen. 't Mocht zijn. Voor het oogenblik echter was hij een problematische figuur en van een verbinding met haar, of een belofte voor de toekomst, kon voorloopig niets komen.

Van die toekomst wist hij zelf niets meer, al lag zijn weg dan ook afgebakend voor hem. Want met het goede leven was het afgelopen. Thans heette het zich inkrimpen en hard studeeren, waarbij een vrouw slechts

onwelkome afleiding kon wezen. En gesteld al, hij slaagde voor dat examen en het mocht hem daarna gelukken een leeraarsplaats te verwerven.... Was dit dan een basis om er een huwelijk op aan te gaan? Zonder eigen middelen, alleen van dat geringe aanvangssalaris afhankelijk?

Opnieuw tijdens deze overpeinzing, voelde ter Laan, als in die dagen, hoe al zijn verstandelijke argumenten zich tegen háár keerden, als ware zij, en niet die bankier de schuldige en opnieuw - in de stilte zijner studeerkamer gezeten - merkte hij, hoe, na de bevestiging van dat ongeluksbericht, al wat er aan toegenegenheid voor haar in hem was opgebloeid, door zijn verstand verstikt, ook niet meer meegesproken had.

Maar dat begreep hij thans niet meer. Niet meegesproken had? Had hij dan alles, wat er tusschen hen geweest was, op eenmaal kunnen vergeten? Ook bevreemdde, verschrikte het hem bijna, dat het juist deze nuanceering wezen moest, die thans, na al die lange jaren, zich weder aan hem opdrong. Want dat verwekte toch weder schuldbesef. Maar hoe, in hemelsnaam, had hij anders kunnen handelen?

Het laatste onderhoud kwam. In die beide dagen voor het vertrek bleef er door allerhand kleine beslommering geen gelegenheid tot vertrouwd samenzijn meer. Opvallend was, dat, zoo kort voor het afscheid, dat toch een beslissing brengen moest, haar spottend, bijna uitdagend kijken, als tijdens hun eerste ontmoeting, weder was teruggekeerd. Niets van een heimelijke overgave was daarin meer te bespeuren. Ook zij leek zich instinctief opnieuw tot het verstandelijke bekeerd te hebben.

Maar onder al deze nuchterheid wederzijds vernam ter Laan ten slotte nog slechts het grommelen van den donder.

Schrijnender dan hij ooit had kunnen vermoeden, was het hem bewust geworden, wat hij op het punt stond voor immer prijs te geven. Het had hem een schier vertwijfelde innerlijke strijd gekost bij zijn besluit te blijven en te meer had het hem getroffen haar tijdens deze laatste woorden als de hautain-ongenaakbare tegenover zich te vinden. Zij had voor zijn betoog, waarin hij aan al zijn verstandelijk bezwaar punt voor punt meer nadruk gaf, slechts een spottende geringschatting over. Maar toen zelfs het verlies van zijn vermogen, als sterkste rechtvaardiging van zijn terugtrekken, tot het laatste bewaard, haar even ongevoelig scheen te laten, was hij het geweest uit wiens aanvankelijk nuchter spreken, de ontroering over dat afscheid doorgestameld kwam.

Toen dat ook zonder zichtbare uitwerking bleef, haar eenig antwoord een: ‘Maar, beste jongen, waartoe je nog te verontschuldigen’ was, had hem een flakkerende drift gepakt. Zonder een woord meer had hij haar in de open veranda laten staan, de kamer bruusk verlaten en toen hij, zonder rancune meer tegen haar, in het hôtél terugkeerde, was het.... voorbij.

Voorbij. Onherstelbaar. Niets meer van over. Nergens. Ja, zonder die zekerheid van haar dood. Wanneer hij haar gedurende die jaren slechts uit het oog verloren had.... Hij zou thans niets verzuimd laten om haar nog eenmaal te zien en te spreken te krijgen. Maar neen,

voorbij, voor goed.... En toch, het was *geweest*... Daartegen verschraalde al dat zich herinneren der laatste weken, hoe piéteit-vol dan ook, tot de ijle leegte van een fata morgana. Een onstuimig verlangen naar de echte werkelijkheid van dat verleden overschrijnde plotseling ieder ander gevoel; deed een logisch protest tegen de onmogelijkheid daarvan machteloos verstommen.

Een lichte duizeling dwong ter Laan aan zijn lessenaar steun te zoeken. Even hield hij de oogen gesloten, maar toen was het hem ook reeds als een vondst te binnen geschoten....

Glimlachend keek hij weder op.... Ach, dát was het dus.... Die omgeving daarginds, het hôtel, het eetzaaltje, de kleine pier, waar zij 's middags thee plachten te drinken, het strand met de duinen, het groote bosch hunner wandelingen vooral.... dat alles was van dat verre verleden nog werkelijk over. Pas door dit décor omgeven, kon een herinneringsleven met haar tot zijn volle ontplooiing komen.... En zijn zoo kort op handen zijnd verlof bood daartoe de gelegenheid.

Dat was het.... Hij moest de voorbereidingen, die hij voor een verblijf in dat kleine nest getroffen had, weder ongedaan maken en trachten een onderkomen in het hôtel daarginds te krijgen.

Maar dan viel er geen tijd meer te verliezen. Bij deze warmte en op een hoogtepunt van het badseizoen, moest alles er bezet wezen. Of het reis-bureau telefonisch nog te bereiken zou zijn?

Niettegenstaande herhaald opbellen, meldde er zich niemand meer. Ter Laan draaide de lamp op tafel uit.

Dan moest er onmiddellijk getelegrafeerd worden. Zijn reeds besproken kamer afzeggen en daarginds er een bestellen. Er bleef niets anders over....

Alles was boven verwachting naar wensch afgeloopen. Met zijn afzeggen scheen men stilzwijgend accoord te gaan. Ter Laan had er niets meer van vernomen. Het spoorwegbiljet was tegen een geringe vergoeding voor onkosten omgeruild en - het voornaamste - door een gelukkig toeval kwam daarginds, en wel juist op tijd, een kamer voor hem vrij. Daarmede had hij dus buitengewoon geluk gehad, want zooals, na een telegram, uit het bevestigend schrijven bleek, was het de eenige kamer geweest, die daar voor weken en weken te verhuren bleef.

De zekerheid de omgeving terug te zullen zien, die jaren lang in zijn herinnering uitgedoofd leek en die er zoo onverwacht met al haar vroegere bekoring weder in opgebloeid was, dit vooruitzicht had ter Laan zijn innerlijk evenwicht, ook zijn beheerscheid naar buiten, weder terug gegeven. Voor zijn omgeving was hij weder de vroegere. Nog stiller-bezonnen, teruggetrokkener nog. Met een zweem van melancholie over zijn wezen, die getemperd door de rust, die van hem uitging, eer aantrok dan afstootte.

Voor zich zelf kwam ter Laan tegenover een kwetsbaarheid van zijn innerlijk voelen te staan, die hij beredeneerd als overdreven moest verwerpen, maar die zich daarom niet minder heftig bemerkbaar maakte. Een plotseling spontaan medelijden met weerloos klein martelaarschap, waaraan verstandelijke overwegingen

het tragische reeds niet meer konden ontnemen. De onverwachte aanblik van een afgebeeld paard, half-blind, voor een veel te zwaren wagen, de stomme geresigneerdheid van zoo'n wezen, waarmede het enkel nog mishandeling verwachtte, was thans in staat ter Laan tot tranen toe te ontroeren. De tegenargumenten van warme stal en voerbak, wanneer zij al volgden, hadden geenerlei uitwerking meer. Zoo ook oefende muziek, een eenvoudige melodie ergens toevallig van uit de verte opgevangen, een nooit gekende, aangrijpende werking uit. Ter Laan gaf er zich geen rekenschap van of die voortdurende herinnering aan haar, hem opnieuw zoo diep-ontvankelijk maakte, of dat wellicht - omgekeerd - die plotselinge overgevoeligheid dat oude verleden weder zoo innig en tintelend deed verschijnen. Het eenige wat hij telkens met zekerheid wist, was dat tegen zijn leven van tháns, waardoor als het ware een gevoelsader flonkerde, zijn bestaan der laatste jaren nog slechts één grauwe leegte was.

Maar hoe had het ook anders kunnen worden? Na haar plotseling sterven innerlijk verwond en berooid, door het verlies van zijn vermogen met de buitenwereld even onverwacht in bitterste wrijving, moest het wel op een hard en nuchter leven uitloopen....

Een jaar van zenuw-afmattend werken volgde. De behagelijkheid van een eigen garçon-woning had voor de stage wisseling van armoedige huur-kamers plaats gemaakt. Met het schrikbeeld van nog valere armoede voor de toekomst, wanneer het hem niet gelukken mocht zijn doel te bereiken.

Enmaals geslaagd en spoediger dan te verwachten als

leeraar aangesteld, had ter Laan het jaar dat achter hem lag pas in zijn volle verschrikking onderkend. Meer dan tijdens de werkelijkheid, die hem door hare onmenselijke hardheid schier verdoofd had, besepte hij - weder door het leven genadig opgenomen - het gevaar dat hem bedreigd had. Maar nu ook nooit en nimmer meer. Daartoe was de les, naar beide zijden, al te gevoelig geweest. Van nu af geen intimiteit met vrouwen meer. En van nu af het bescheiden, maar zekere inkomen, dat hij zich door de zwaarste ontberingen verworven had, door niets en niemand meer in de waagschaal gesteld.

Hoe kon het, na al het gebeurde, nog iets anders dan een wantrouwend teruggetrokken leven worden. Een verlangen naar rust, en niets dan rust, was er de koele onderstroom van geworden en naarmate die rust er zich in bestendig had, waren, in den loop der jaren, teleurstellingen en bitterheid gesleten. Maar toch werd het een rust, die in haar diepsten grond een zich afwenden van het leven was; een leven, waaruit ieder wezenlijke eigen deelname dreigde te verdwijnen. Een negatief bestaan, dat tot een niets vervluchtigen moest, zoodra ook maar voor een oogenblik dat oude liefdegevoel kwam doorschijnen....

Hoe meer ter Laan zich in dat verleden verzonk en naarmate daaruit de verschrikking over haar heengaan van hem affiet om voor de volle bekoring harer levende verschijning plaats te maken, hoe dwingender ook de overtuiging zich aan hem opdrong, dat die korte episode daarginds zijn eigenlijk en eenig leven was geweest.

Daarom werkte het als een bevrijding deze her-

inneringen eindelijk van ieder schuldbesef vreemd te weten, zich enkel nog aan het beste van wat er tusschen hen opgebloeid was, te mogen overgeven. En daarom ook kon ter Laan den tijd nauwelijks meer afwachten, dat het hem vergund zou wezen de omgeving, die als het ware van het eerste begin af getuige dezer liefde was geweest, na zoovele jaren in werkelijkheid terug te zien. Hoe moest zij hem daardoor nader komen, al gebeurde het hier ook nog wel, dat hij hare aanwezigheid, stom en vormeloos meende te bespeuren. Maar dat verontrustte hem reeds niet meer, omdat er zoo van haar geen aanklacht of verwijt meer uitging....

Zoo behoefde ter Laan thans eindelijk ook dien middag, na hun laatste onderhoud, niet langer uit zijn herinnering te bannen....

Hij lag in bed maar kon niet inslapen. Hij hield zich nog bezig met een schaakpartij, die hij dien avond tegen zijn verwachting op het allerlaatst nog verloren had.... Ik had dat kasteel niet moeten prijsgeven, overlegde hij nog, tot met een vaag geluid als van knarsen over grint het ondoordringbaar duister om hem zich zacht verruimde.

Er welfde zich een hemel. Boomkruinen, huizen stonden op.

Het werd de strandboulevard daarginds. In volle middagzon. Beneden lag de zee in spiegervlakke schittering. Hoe warm het was. Het grint knarste onder zijn schoenen terwijl hij het voortuintje van het hotel betrad. Hij keerde van zijn wandeling na hun onderhoud in de verandakamer daarboven terug. Of zij óók uitgegaan was? Hij voelde geen rancune meer tegen haar over de

onverschilligheid, waarmede zij de bekentenis van zijn geruïneerd-zijn aangehoord had. Ook voor de rest was hij weder geheel gekalmeerd. Trouwens het laatste woord tusschen hen behoefde nog niet gevallen te zijn... Omtrent dit uur lag het hotel gewoonlijk doods en verlaten. De gasten waren dan aan zee. De hotelhouder, zijn gezin en het personeel hielden een middagslaapje. Het trof hem, dat in de halfdonkere hal, bij de portiersloge, thans menschen te samen stonden. In levendig gesprek, somwijlen gesticuleerend. Er moest iets gebeurd wezen -

Hier begon ter Laans droomgezicht in gewone herinnering over te gaan. Hij herinnerde zich, hoe - gedesinteresseerd als immer - te zeer ook nog met zichzelf vervuld - hij aan dat troepje menschen, dat bij zijn binnenkomen vreemd verstomd was, met een vluchtige groet voorbij wilde gaan om de trap naar zijn kamer te bereiken, toen hij in het laatste oogenblik daarin nog door den dikken hotelhouder werd verhinderd.

Die was hem nagedribbeld en nam hem terzijde. Spreken kon hij aanvankelijk niet. In zijn verwarring had hij ter Laans hand gegrepen en stond hem nu met zijn waterige oogjes verslagen en hulpeloos aan te zien. Het werd ter Laan bang te moede. Voor een oogenblik werkte het stomme toekijken van de bewegingloos samengedrongen menschen bij de portiersloge als doodelijk dreigement, maar toen had de ander het hem reeds haperend toegefluisterd.... 'Hevig ongesteld.... plotseling.... zij, daarboven....

Zonder meer wilde ter Laan de trap opstormen, maar werd daarin opnieuw verhinderd. Met een hem vreemde

zinlooze drift keerde hij zich bruusk naar den hotelhouder om, tot diens stom gebaar het hem deed begrijpen. Gelooven kon hij het echter niet, ook niet toen uit het groepje menschen er zich intusschen enkele bij hen hadden gevoegd en hij ongevraagd de bevestiging moest vernemen....

Dood. Gestorven. Dood gevonden. In haar kamer op de sofa. Twee uur geleden. De dokter reeds weg, de kamer afgesloten. Want een vrijwillig einde niet onmogelijk. Een sterk-werkend slaapmiddel was er gevonden.

Stemverheffing vervulde thans de hal. Behalve de hotelhouder en zijn vrouw, was er niemand aanwezig, die bijzonderheden van ter Laans betrekking tot de overledene wist. Maar dat die stervenskamer zoo dicht aan de zijne grensde, dat hij soms met haar gezien was, dat kon wel de oorzaak hunner deelname bij zijn binnenkomen geweest zijn, maar evenmin beletten, dat het voor en tegen der mogelijkheid van een vlucht uit het leven nogmaals gediscuteerd werd.

Daarover had de dokter reeds zijn meening te kennen gegeven. Volgens hem kon er misschien iets voorgevallen zijn, dat haar sterk opgewonden en genoopt had, op zoo'n ongewonen tijd, een slaapmiddel te nemen. Maar de dosis - dat bleek uit de rest van de pas aangebroken glazen verpakking - was toch te gering geweest om doodelijk te kunnen werken. Van een hartverlamming echter leken evenmin symptomen aanwezig....

Ter Laan verschikte zich wat in de kussens. Herinnering was thans enkel nog een stem, waarvan hij de

woorden kleurloos uit het duister tot hem doordrongen. Die hij, zoo in het donker achterover liggend, als zachte kabbeling over zich kon laten heen gaan....

Na de eerste blinde ontsteltenis over haar plotseling sterven, had - vreemd genoeg - zijn gevoel daar aanvankelijk niets meer mede te doen gehad. Naar buiten had hij het natuurlijk aan blijken van deelname niet laten ontbreken en was daarin ook volkomen oprecht geweest. Zijn instemmen met het algemeen beklag en medelijden gebeurde geheel spontaan. Hij had daarbij zelfs, als de voor het oogenblik haar het naast staande, een soort leiding genomen. Met nadruk geïnformeerd, of de familie wel dadelijk onderricht was.

Daarna - hoe werd hem dit alles weder tot in bijzonderheden naverteld - was hij ergens in de hal op een stoel neergevallen, bleef er met zijn hoofd in de handen roerloos op den grond staren en had tegelijkertijd tot zijn bevreemding bemerkt, hoe het slechts om een vertoon ging, waartoe hij mechanisch werd gedwongen, omdat dit uiterlijk handelen de koortsachtige verschrikking in zijn denken deed verstommen, zonder verder eenige levende aandoening in hem te wekken. Deze verslagenheid echter kon niet nalaten het mededoogen der anderen ook op hem te betrekken. Ongevraagd had men hem een benedenkamer ingeruimd, want naast de doode te vertoeven moest, na al wat er tusschen hen geweest was, ondragelijk worden.

De avond werd nog door de algemeene opschudding beheerscht. In het eetzaaltje, waar natuurlijk de muziek werd afgezegd, was de stemming gedrukt en weldra lag

het dan ook donker en verlaten. Als van zelf sprekend had ter Laan met het gezin van den hotelhouder gegeten. Er viel allerhand te regelen en te belooften. Oververmoeid had ter Laan daarna de vreemde kamer betrokken. Met enkel nog een floers als denken: geruïneerd, een dof ruischen van gevoel: dood, dood, had hij er zich half-ontkleed op de sofa uitgestrekt en was als een blok ingeslapen.

Ook den volgenden morgen nog, tijdens de laatste beproeving, had deze vreemde kille afgestorvenheid van zijn binnenste aanvankelijk nog voortgeduurd. Haar kamer was ontzegeld. Van misdaad kon geen sprake wezen, zelfmoord leek zoo goed als buitengesloten. Voor de politie was het daarmee een afgedane zaak. Maar die het wenschten konden de doode nog eenmaal zien. Hoezeer hij innerlijk voor dat bezoek ook terugdeinsde, er zich aan onttrekken leek onmogelijk, al was het maar tegenover den hôtelhouden en diens gezin.

Te meer had het hem bevreemd ook dáár nog zoo onkwetsbaar te zijn gebleven. Misschien dat de aanwezigheid der anderen - uit piéteit wel had het gezin hem op dien zwaren gang begeleid - dat dit zich gadegeslagen weten hem deze bijna onnatuurlijke zelfbeheersching had doen behouden.

Bij den aanblik van de doode echter was ter Laan al het andere om zich heen volslagen vergeten. Het moest de verheven kalmte, die bijna gelukzalige berusting zijn geweest, die iedere eigen smartelijke ontroering in stille vreugde had doen verkeeren. Impulsief was hij aan de sofa op de knie gezonken en zoo, in de bijna nieuwsgierige beschouwing van haar gelaat verdiept, met het

zoo rein-vrouwelijk gewelfde blanke voorhoofd, de gesloten oogen onder hooge wenkbrauwen, haar voor immer verstomde mond met de dunne lippen, waar thans een glimlach om leek te spelen, had ook hij zelf nauwelijks een glimlach meer kunnen onderdrukken. Want zoo na als thans waren zij elkander slechts éénmaal tijdens het leven geweest. Toen vreesde hij een doode in zijn armen te houden, thans leken die onbewegelijke trekken zich zacht te ontspannen en hem met een even zacht glimlachen te herkennen. Van spot of uitdaging was niets meer overgebleven. Zoo vredig als zij daar lag ging er van den dood geenerlei verschrikking meer uit....

Weder opgestaan en met de anderen het vertrek verlatend voelde ter Laan, aan zijn eigen tegenspoed en onzekere toekomst terugdenkend, bijna iets als afgunst op de doode in zich opkomen. De tegenstelling van die overgegeven vredige veiligheid en de onrust, die zoo plotseling zijn leven beheerschte, was te groot om niet te gelooven, dat zij het moest wezen, die er thans het beste aan toe was. Ook deze overtuiging had er toe bijgedragen zijn vreemde kalmte te doen voortduren, die pas verstoord werd door een bezoek, dat hem kort voor het avondeten aangekondigd werd.

Hij zat in de veranda der benedenkamer. Na de doorstane opwinding werkte zijn denken bijna niet meer. Hij zat op den aanvang van het diner te wachten, dat ieder oogenblik gemeld kon worden. Voor even kwam hem nog te binnen, dat het onverantwoordelijk was hier langer te toeven, terwijl er in zijn geboorteplaats de grootste belangen op het spel stonden, toen er op de kamerdeur geklopt werd. In de veronderstelling, dat

men hem voor ditmaal op minder luidruchtige wijze dan gewoonlijk - door gong-slag - ten eten riep, begon hij de veranda te verlaten, maar nog niet in de kamer, zag hij er de deur opengaan. Met een kaartje in de hand kwam de portier binnen, op den voet gevolgd door een onbekende. Een jongmensch, iemand van zijn eigen leeftijd ongeveer, licht-blond, tenger-opgeschoten, met een wel-besneden energiek gelaat, dat aan een tooneelspeler of literator denken deed.

Nog voor de portier, die zich over het ongevraagde volgen van den ander met een gebaar van machteloosheid verontschuldigde, verder iets te berde had kunnen brengen, werd hij door den vreemdeling ter zijde geschoven, die op ter Laan toetrad en zich met een korte buiging aan hem voorstelde. De portier verliet intusschen de kamer en terwijl de deur in het slot viel, noodigde ter Laan, wien in een lichte verwarring de toch zoo duidelijk uitgesproken naam terstond ontgaan was, den onbekende uit in de veranda plaats te nemen. Zelf eenmaal gezeten schoot het hem te binnen vergeten te hebben zijn eigen naam te noemen, hetgeen zijn verlegenheid nog vermeerderde, terwijl de ander reeds begonnen was hem het doel van zijn komst bekend te maken. Ter Laan voelde een warme bloedstroom naar zijn hoofd stijgen... Aha, dat was het dus en daarvan had hij ook onmiddellijk een voorgevoel gehad.

De ander bleek van hun omgang op de hoogte. Zij moest - even ongeloofelijk als grievend - erover geschreven hebben.... kortom, het jongmensch kwam tekst en uitleg vragen. Rekenschap vorderen en dat wel op zoo'n brutaal-aanmatigende verachtelijke manier,

dat enkel de twijfel, het wellicht met een familielid of jaloersche vereerder te doen te hebben, ter Laan zijn zelfbeheersching had doen behouden. En dan, hoe het in een sterfhuis tot ruzie te laten komen.

Maar het eene woord had het andere uitgelokt en voor ter Laan moest het tot een pijnlijk onderhoud worden, te pijnlijker toen hem bleek, dat de ander - niets meer dan een gewoon huisvriend der familie - geenerlei recht voor zijn arrogant optreden had. Toen ten slotte dan ook een bezoedelend vermoeden doorgeschemerd kwam, had ter Laan zijn geduld verloren, was hij zijn bezoeker met verheffing van stem tegemoet getreden en had hem zonder meer de deur gewezen.

Nog juist op tijd om openlijk schandaal te vermijden, want even nadat de half-bezetene verdwenen was, die hem met een oorveeg bedreigd had, onder toevoeging dit alleen om de doode daarboven te laten, hoorde ter Laan, die nog verhit van drift in de half-open kamer stond, de gasten voor het diner de trap afkomen.

Eenmaal in het zaaltje had hij zijn gewone kalmte spoedig terug gevonden, maar merkte toch, hoe er tijdens zijn spreken met het hotelhouders-gezin, onder het spreken door, telkens weder brokstukken van het zoo kort voorafgaande onderhoud opklonken. Dat lafbekken van het type als ter Laan onder toezicht dienden gesteld te worden. Dat.... En telkens weder voelde hij zich door die zinlooze verwijten van den ander steeds dieper in zijn gevoel voor haar gekwetst. Dat gevoel was verkeerd verstaan en daardoor beledigd, want hun omgang was tot het laatst toe smetteloos gebleven.... Onwillekeurig had zijn blik daarbij hun

leege tafeltje aan den wand met het gestyleerde hert gezocht en toen pas was hem, met een fijn-stekende pijn, in een alles verstommende leege angst, de onbegrijpelijkheid bewust geworden, dat alles tusschen hen voor immer voorbij was. Pas van dat oogenblik af stond machteloos zijn verstand tegenover haar heengaan en was het nog enkel een gevoel, dat wild en krimpens het voortbestaan van liefde, van liefde, dat eenig merg en ader, vertwijfeld opeischte....

Een stomme aanwijzing volgend, was ter Laan met een uitvlucht van tafel opgestaan. Ontredderd en verslagen doolde hij door het eenzaam nachtelijk buiten. Zijn innerlijke verwarring schrijnde tot het ondragelijke. Als terugslag sprak hij dan soms halffluid of maakte een kortafwerend gebaar. Weder op de nog beloopte boulevard terug, merkte hij er de aandacht te trekken en had werktuigelijk den weg naar het hôtél genomen.

Daar klonk uit het zaaltje de dansmuziek weder op. Hoe kon het ook anders? Door weken lange gewoonte geleid, begon ter Laan de trap te beklimmen. Op de spaarzaam verlichte gang aangekomen aarzelde hij nog. Maar ja, van beneden was de muziek te hooren. Dat wilde hij thans niet. Hij wilde nog even in zijn vroegere kamer binnengaan. Daar staan, zooals hij haar schreden had beluisterd, nadat zij hun sprakeloos zitten in de donkere veranda onderbroken had en heengegaan was. Brusks heengegaan en toch zoo voelbaar nabij gebleven was.... Waarom zou hij dit moment nog niet eenmaal beleven?

Door een geruisch in het trappenhuis uit zijn aarzeling opgeschrikt had ter Laan de deur van zijn vroegere

kamer reeds geopend. Na haar behoedzaam weder gesloten te hebben, als kon hij in de kamer naastaan toch nog gehoord worden, bleef hij werktuigelijk staan.... Zijn denken verstomde. Een grenzeloze eenzaamheid hield hem omvangen, een allerlaatste stilte, die zich met de volle verschrikking van den dood als een zwarte afgrond voor hem open deed....

Tot het onverwacht optintelen der verre boulevardlichten over zee in het nachtelijk buiten weder zacht en geheimzinnig leven bracht en ook zijn binnenste zich ontspannen kon. Als lauw welwater door barren rotsengrond kwam deze nauw gewekte liefde eigenzinnig door zijn onbewogen nuchterheid heen dringen, er leek iets warmes in hem over te vloeien en, ook uit zelf-medelijden wel, brak het eindelijk tot een dof-hartstochtelijk huilen om dat heengaan.

Zoo stond hij verbijsterd tegenover den nacht, tegenover een buitenwereld, waarvan hij bij ingeving besepte, hoe zij, bij gebreke van dat andere, voor hem nog slechts het strakke en wezenlooze van een gesticht behouden zou. En hoe had zich dit voorgevoel bewaarheid....

Met een lichte schrik in bed wat overeind, wilde ter Laan de lamp op de nachttafel aandraaien. Maar hij kwam er niet toe. Met duim en wijsvinger reeds aan het ebonieten knopje in het donker tusschen bed en tafel omlaag starend, voelde hij zijn leven der laatste jaren daar als in een stille vallei bezonken liggen. Veilig bezonken, materieel en geestelijk verzorgd, maar van de nevenmensen afgesloten, zonder eenige verbinding meer met hen. Want hoe stil, hoe leeg, hoe nutteloos,

tegen deze korte liefde-episode. Maar dat zou nu weldra anders worden.

Hij lag weder op den rug uitgestrekt. Nog enkele dagen slechts en deze herinnering zou in werkelijkheid door de haar eigen décors omgeven zijn.

II

DIE laatste dagen voor zijn verlof leefde ter Laan nog enkel in herinnering en verwachting. Verleden en toekomst beiden lokten.

De redeloze overtuiging, dat die korte liefdes-periode zijn eenigste eigenlijk leven was geweest, liet hem er des te gewilliger weder in verzingen en riep de even redeloze overtuiging op, dat een werkelijk verblijf daarginds meer dan enkel beelden, een nieuwe werkelijkheid moest brengen.

Hij verwachtte, dat eenmaal daarheen verplaatst, zijn onmiddellijk bestaan, dat thans in zijn leege regelmatigheid tot een niets, tot een gebaren-spel vervaagde, tegen die vroegere innige deelname aan het leven van zelf een verandering zou ondergaan. Tegen beter weten in, gaf hij zich aan de verwachting over, dat, zoodra zijn nuchtere omgeving der laatste jaren door de hun beide zoo zeer vertrouwde zou zijn vervangen, dat dan zijn verkeer met haar zich ook niet langer alleen tot herinnering kon beperken. Niet dat hij zich daarbij voorstelde in zijn onmiddellijk bestaan weder omgang met haar te zullen vinden - want dat moest waanzin heeten - maar eenmaal daarginds zich afspelend en opnieuw door

het vroegere décor omgeven, kon dat bestaan tegen het verleden toch geen bijzaak blijven. Ja, eenmaal daar vertoevende, moest er een contact met haar mogelijk wezen, meer zeggend dan herinnering alleen en daardoor weer zou wat hier nog vaag en omsluierd bleef, zich daarginds van zelf moeten opklaren....

Zoo kon ter Laan het uur van zijn vertrek nauwelijks meer afwachten. Wel deed zijn onstuimig verlangen de vertrouwde plekken van hun samenzijn opnieuw terug te zien, die enkele hem nog resteerende dagen in immer fijner herinneringsatmosfeer vergaan, maar daarmee was ook schuldbesef weder heimelijk opgeschrijnd.

Want bij alle gretige ontvankelijkheid voor dat verleden, was hij aan hun laatste sprakeloos zitten in de nachtveranda zijner kamer onwillig voorbij gegaan, tot het zich toch telkens weder met dezelfde vragende eigenzinnigheid aan zijn geest had opgedrongen....

Waren zij elkander al toen niet te dicht genaderd om nog te kunnen breken....? Was de buitenwereld niet in een afgrond verzonken bij de verrukking van hun eerste kussen....? Maar hoe had hij dit dan weder ongedaan kunnen maken? Was dat zelfs met het verlies van een vermogen te verontschuldigen....?

Deze twijfel, deze zelf-betichtingen, bleven zijn herinnering aan haar bij vlagen verontrusten. Dan vroeg hij zich vruchteloos af, wie van hen beiden de verantwoording droeg voor wat hij reeds diep in zich zelf begonnen was de 'balcon-scène' te noemen.

De balcon-scène! Daaraan vermocht ter Laan nog

immer niet terug te denken zonder opnieuw met zijn figuur verlegen te worden.

Dien avond had hij tot laat in de hôtélkamer zitten schrijven. Zij was er niet. Tijdens het dessert had zij hem onverwacht alleen gelaten. Zij moest ergens heen. Hij vroeg niet verder, gewend reeds aan die bruuske verkoeling in haar optreden, waarmee zij wel te verstaan wilde geven, dat er tusschen hen niets van belang gaande was. Naar haar kleeding te oordeelen, was zij van plan het avondconcert in het badhuis te bezoeken. Veel anders bleef er voor haar alleen trouwens niet over. Voor haar alleen....? Was het dan van zelf sprekend....? Van het concert echter had zij reeds lang terug kunnen zijn.

Met een hem vreemde onrust in zijn denken aan haar had ter Laan het schrijven gestaakt en de deur van zijn kamer op een kier gezet. Waarom zou hij haar niet mogen hooren komen? Weer aan tafel gezeten, merkte hij hoe intusschen de maan moest zijn opgegaan. Door de electriche verlichting van de kamer heen, ontwaarde hij, als op een matte transparant, het lage donkere land met wat boomgekrui in loome berusting aan een zachte binnenbocht der tintelende zee. Zijn ongeduld steeg. De lauwe zomernacht, waarvan bij wijlen iets als een ademen merkbaar werd, wekte liefdesverlangen. Waartoe zat hij hier alleen.... Hij stond op, draaide het electriche licht uit, maar van plan naar de veranda te gaan, vernam hij voetstappen in het trappenhuis.

Naar de deur gekeerd bleef hij midden in de kamer staan. Hij voelde het: zij was het. Zij ging de kamer reeds voorbij. Had hij iets anders verwacht? Hij

schaamde zich plotseling voor het openlaten der kamer. Met een impulsieve beweging had hij het elektrische licht weder aangedraaid, liep naar de deur toe en op 't punt de kamer te sluiten, met de deurkruk reeds in de hand, kwam hij tegenover haar te staan, die op haar schreden moest zijn teruggekeerd....

Het was hem niet mogelijk geweest te zeggen, of hij, alvorens de deur weder toe te trekken, die nog even voor een blik in het trappenhuis wat van zich afgedaan had. Wat deed het er verder toe. Zij leek even verrast als hij zelf en zoo stonden zij voor een oogenblik sprakeloos tegenover elkander.

Zij stond er in haar licht-groene avonddracht met wat zilverig-floers om bloot van hals en armen, het zacht bepoederde gelaat, haar donker-gegolfd haartooi, vreemd-feestelijk, slank en hoog in de spaarzame verlichting van het armoedige trappenhuis. Streng-ongenaakbaar en toch ook weer van enkel stille echte vrouwelijkheid, die een sfeer van eenzaamheid om haar opriep, die hem bij haar eersten aanblik reeds zoo wonderlijk had getroffen en hem er thans toe bracht, met een ongedwongen gebaar, haar tot zich te vragen, te nooden tot de pracht van den lichten zomernacht, die zijn verlangen naar haar zoo onstuimig had gewekt en waarin zij elkander thans door een toeval wedervonden.

Als van zelf sprekend had hij de kamerdeur gesloten, het elektrisch licht uitgedraaid en, haar nakomend naar de veranda, voelde hij met innige bevrediging hun samenzijn van iedere onrust vrij. In de donkere veranda naast haar staande, vol sprakeloze verwondering beiden

voor het maanlicht-panorama over zee, leek dit hier hem pas hun eerste en eigenlijke ontmoeting, scheen geen woord nog tusschen hen gewisseld en werd het deze eenige nacht alleen, waarnaar zij slechts stom te luisteren hadden om er een zich vinden of een vervreemding uit te vernemen.

Zoo was het tot hun samen zitten gekomen. Ze zaten in een ruime rieten bank in een hoek der veranda. Hij had haar niet laten heengaan toen zij wilde vertrekken. Hij had haar daarvan teruggehouden, hoe kon het ook anders, maar ook zij scheen daarop slechts gewacht te hebben. Ja, wel was ten slotte alles van hem alleen uitgegaan, maar dan toch zonder dat hij had vermogen te zeggen, of daartoe harerzijds ook niet een zekere 'verlokking' bijgedragen had. Zoo wist hij niet meer, of hij het geweest was, die haar in de ruime bank wat tegen zich aangenomen had, dan wel of zij haar hoofd even aan zijn schouder vlijde, zoodat zijn arm daarbij als van zelf om haar kwam.

Wat deed het er verder toe? Want eenmaal zoo in de donkere veranda-hoek gezeten met het feest dezer maannacht over zee voor oogen, leek dit een van zelfsprekende houding te wezen. Alles scheen zich even natuurlijk af te spelen.

Buiten werd het immer stiller, immer lichter, tot er tusschen die stilte en dat lichten een samenhang begon, een bijna hoorbaar stijgende wisselwerking, die aan hun stomme zitten een immer mildere verinniging gaf en ook in het donkere tasten van hun gevoel een steeds ijler stijgende wisseling bracht, die zij nog enkel maar te beluisteren hadden. Zoo bleven zij sprakeloos wachten,

of het eindelijk als daarbuiten ook tusschen hen even stil en licht zou mogen worden.

In het hôtel was reeds ieder geluid verstomd. Van de boulevard beneden viel geen voetstap meer te vernemen. De maan was hoog aan den wolkeloozen hemel verrezen en ook de verre duinen en boomkruinen om de matglanzende zeebocht werden thans door haar schijnsel overgoten. Nog dichters aaneen, oog in oog thans, lieten zij de zilveren licht-muziek over zich vergaan, tot hij een liefdesbetuiging gestameld had, zijn mond den hare gevonden....

Tusschen zijn liefdes-gestamel en die eerste omhelzing had ontzuivering zich reeds voelbaar gemaakt. Niet omdat hij haar schier bewusteloos in zijn armen hield, gebroken als na opperste afmatting, de lippen kilbestorven. Want hoezeer hem dit ook bevreemden mocht, zoo had hij, bezig haar weder tot zich zelf te brengen, met leeger bevreemding nog zich de lichte schaamte herinnerd, die na zijn zoo spontane liefdesbetuiging, na dat ééne gestamelde woord, even spontaan in hem opgestegen was. Hij kon niet twijfelen aan de echtheid dezer gevoels-uitstorting, maar daarbij evenmin de twijfel van zich afzetten, of zij wel enkel en zuiver uit hem zelf alleen voortkwam. Of hij niet door een vreemde sterkere macht genoopt geworden was, zóó uit zich zelf te treden en twijfel had zich in weerzin verkeerd.

Want nimmer nog had ter Laan een vrouw ontmoet, die het, zooals haar, had kunnen gelukken hem uit zijn zakelijke, schier cynische, nuchterheid te verdrijven en

in de gevoels sfeer van het leven te verwijzen, om dan spottend toe te zien, hoe aarzelend, hoe onbeholpen hij zich daarin terugvond. Bij al zijn zeker wereldsch optreden, bij de bevoorrechtting door zijn welgesteldheid ook, moest zij bij ingeving gevoeld hebben, hoe daar ergens nog een leegte, een onvervuld zijn overgebleven was....

Toch had dit dilemma, of hij tegenover haar zijn eigen vrije neiging volgde, dan wel in een spel van krachten de mindere was gebleven, zonder het verlies van zijn vermogen er nimmer een kunnen worden.

Pas toen hij maatschappelijk plotseling zoo wankel kwam te staan, had hij aan die vluchtig gerezen twijfel opnieuw gehoor verleend. Want na zijn innigste voelen woord-baar te hebben gemaakt, na uitgesproken te hebben, wat zij voor hem was, bestond er voor ter Laan geen terug meer. Door die enkele liefdes-stameling, door hun eerste omhelzing, wist hij zich, juist door zijn nuchtere zakelijkheid, als man van eer ook, gebonden. Dat was voor hem even van zelf sprekend geweest, als gold het de vervulling eener gewone alledaagsche belofte. Deze omgang had geen anderen uitweg meer gelaten en eenmaal zoo ver gekomen, bleef het laatste beslissende woord nog slechts aan haar.

Want zij moest nu weten, wat hij wilde en wanneer ook tijdens dat uren lang wakker liggen na haar heengaan toch telkens weder diezelfde innerlijke verwarring, ja, datzelfde kleine schaamtegevoel opgekropen was, bij het vernemen van dat enkele woord, waarmede hij gevraagd en gegeven tevens had, dan werd haar diepere wezenskern, dat echt vrouwelijk in haar, daardoor niet

meer beroerd. Zij had hem niet ‘verlokt’ en wanneer hij zich schaamde ‘lieveling’ gezegd te hebben - hoe banaal dit thans weder klonk - zoo wist hij toch van zich zelf sinds jaren te goed, dat zoo'n spontane gevoelsuiting, te zuiverder bedoeld, te minder klankbodem in zijn nuchter overleg der dingen meer vond, ja, er op weerstand, op wantrouwen stuiten moest. Maar dit wantrouwen mocht háár niet langer gelden, omdat zijn plotselinge ontnuchtering thans in hem zelf alleen hare verklaring vond....

Maar zoo was het ter Laan toch niet onwelkom, dat er de dag, de dagen na de balcon-scène geen gelegenheid tot vertrouwelijk samenzijn meer geweest was.

Het werden dagen van stille verbeiding, de beloftenrijkste van hun omgang. Want hoe had het hem na deze eenige nacht getroffen haar zonder een zweem van spot of uitdaging meer te vinden. Zij was een ander geworden. Voor het eerst sedert hunne ontmoeting verliet ter Laan het gevoel, als moest hij tegenover haar op iets bedacht wezen. Dat vreemde, dat als een derde tusschen hen, maakte zich niet langer bemerkbaar, maar daarvoor was nu deze verandering in de plaats gekomen.

Haar meerderheid in dat spel van krachten was, al overwinnende, weggevallen en dit uitte zich in een haar vreemden ernst, een droefgeestig lachen soms, dat vergoelijkte en toch een bevestiging verwachtte. Dan drong het ter Laan tot spreken en werd hij daarvan tevens teruggehouden, omdat het de wondere bekoring moest verbreken, die van dezen ommekeer hunner verhouding voor hem uitging. Een elkander even aanzien leek thans intiemer dan een omhelzing. Ook behoefde hij haar ant-

woord niet te vreezen. Zoo had hij telkens weder geaarzeld, dat fijne en nieuwe, dat er onverwacht tusschen hen gaande was, door een zakelijke zekerstelling hunner toekomst te onderbreken, tot het even onverwacht daartoe te laat was.

Te laat.... Dat wilde hier zeggen, dat ter Laan gemeend had, na het verlies van zijn vermogen, aan die toekomst geenerlei recht meer te mogen gunnen. Daarin was hij zich zelf steeds gelijk gebleven. Onder den eersten indruk van die Jobstijding had hij niet anders kunnen handelen. Dat was reeds alles tot vervelens toe uitgemaakt.

Maar toch.... deze laatste dagen voor zijn vertrek, begon ter Laan zich telkens weder af te vragen, of niet door haar plotseling heengaan alleen, dat verleden, dat hem thans zoo bij voortduring bezig hield, even plotseling en voor goed een einde genomen had. Immer meer begon de twijfel overhand te nemen, of hij niet - wanneer dat andere *niet* gebeurd was - wel bij zijn kort verstandelijk overleg volhard had. Of hij dan toch niet aan zijn gevoel den voorrang en voor hun toekomst nog een mogelijkheid open gelaten had? Hij geloofde daar te gaarne aan, omdat het aan zijn schuldbesef, dat in zijn herinnering aan haar thans telkens weder ontwaakte, vergoelijkend tegemoet kwam.

Maar dat andere wás gebeurd en het te negeeren, liet iedere willekeurige veronderstelling evenzeer tot haar recht komen. Zoo overdacht was hier een dilemma ontstaan, waar verstandelijk reeds niet meer uit te komen viel. Het werd waanzin zich nog langer met zulk gevraag

te kwellen en, van een zwaren druk bevrijd, werd het ter Laan eindelijk gegeven, die laatste dagen voor zijn verlof enkel nog de lichte momenten van dit verleden weder in herinnering te beleven.

Hoe verheugde hij zich erop die omgeving daarginds terug te zullen zien. Hij kon nauwelijks gelooven, dat dit zoo spoedig zou gebeuren. Na zoovele jaren thans nog slechts enkele dagen....

Ter Laan zat opzij voor de klas. De laatste repetities voor de groote vakantie waren in vollen gang. De vensters naar den binnentuin stonden wijd open. Behalve door wat pengekras over de banken werd de loome zomersche morgenstilte slechts af en toe door een vaag gerucht daar beneden onderbroken....

De zee ruischte tegen de kiel. De machine begon te stampen. Dan werd het weder stil en gleeed de stoomboot langs de witte aanlegsteiger. Het water ondertusschen de groene balken was afgrondig-donker-koel. Des te gloedvoller lag er het badplaatsje met zijn vele witte villa's aan den langen boulevard in tintelende zonkeoestering....

Door een gestommel in de banken weder op de klas opmerkzaam gemaakt en terwijl de heldere contouren van het zomersche aspect nog door de kale schoolwanden heen leken te vibreeren, werd ter Laan gedwongen weder toe te geven, dat er sinds dien omgang met haar niets meer van eenige beteekenis gebeurd was. Opnieuw trof het hem, hoe die laatste dagen voor zijn vertrek, dat oude verleden hem zóó bij voortduring en volledig in beslag kon nemen, dat hij - ook zonder zich iets bepaalds

te herinneren of te verbeelden - het duidelijker dan werkelijkheid kwam te beleven.

Dit lokte en verontrustte tevens. Het verontrustte ter Laan thans de vertrouwde stille schoolomgeving, waarop zijn innerlijk sinds jaren zoo zuiver afgestemd was, tot iets vreemds teruggezonden te weten, waarmede hij plotseling geen contact meer leek te hebben. Er moest een volkomen waardewisseling tusschen verleden en heden ingetreden zijn, zóó tot verbijstering toe wezenlijk had hij die laatste avonden reeds voor immer vergeten gewaande épisodes weder doorleefd.

Dat was begonnen met de dansmuziek uit het zaaltje. Terwijl zijn herinnering nog vaag en donker bleef, ja, ook zonder nog aan haar te denken, kwam dit, uit louter mineur-schalen opgebouwde, motief, dat naar believen afgebroken of doorgespeeld kon worden, eigenzinnig weder gehoor verlangen. Het kleine orkest speelde opnieuw en ter Laan had er slechts lijdzaam naar te luisteren. De muziek zette sleepend in, het motief klonk op, dreigde aan zich zelf te versterven, tot de gebroken accoorden zich toch nog weder vonden. In dit aarzelend heen-en-weer, dit tenger opbloeien en even teer verkwijnen, had toen reeds hun schuchter opkomend liefdesgevoel een gewillige weerklank ontmoet. Ook werd de ingehouden spanning dezer vreemde melodie door zomernachtzwoelte, door maneschijn over zee, gedragen en met de bekoring der muziek maakte zich de eigenaardige avondstemming bemerkbaar van het zaaltje, dat met het nachtelijk buiten in ononderbroken contact leek te staan. De muziek speelde werkelijk weder in dat

zaaltje en evenzeer buiten zijn toedoen nam ter Laan daar aan het dansen deel. Al bleef het ook verder in zijn herinnering vormeloos en donker, het zwevende rythme van melodie en lichaamsbeweging hield in dat donker aan, tot daaruit een even donkere zachte warmte, iets als een ademen, begon op te stijgen, het evenwicht zich over de zwevende beweging alleen verdeelde en hij - dansende - háár in zijn armen wist.

In stijgende onrust kwam ter Laan van zijn plaats voor de klas overeind. Dezelfde stomme verbijstering, een zelfde vreugde met schrik en ongeloof vermengd, vervulden hem als toen hij er die eerste keer getuige van had moeten wezen, hoe in dat vage herinneringsdonker haar lichamelijke nabijheid onmiskkenbaar werd. Zonder iets bepaalds waar te nemen, had ter Laan die aanwezigheid even duidelijk aanvoeld, als wist hij zich in ondoordringbaar duister met een tweede alleen gebleven. Maar in plaats van te beklemmen, had dit geheimzinnig samenzijn aanvankelijk op ter Laan een even geheimzinnige bekoring uitgeoefend.

Haar gelaat opnieuw zoo levend dichtbij het zijne te weten, ongezien haar diep-klaren oogenschijn, het ingehouden verliefde lachen om die stroeve trekken weder te ondergaan, haar soepele aanpassing tijdens het dansen zoo bedriegelijk mede te maken, dat hij zich nog slechts licht voorover te neigen had, om in een woordloos gedempt spreken te worden betrokken.

Dit alles in een nieuwe aangrijpender werkelijkheid te beleven, die zonder beeld-omgeving, zich enkel nog in gevoelsmomenten afspeelde, dat had deze zachte warmte in zijn herinneringsdonker om haar gewekt, het met dat

vreemde fluidum vervuld, dat alle nuances harer aanwezigheid tegelijk liet aanspreken. Deze onzichtbare nabijheid harer lichamelijke verschijning, het nog geheimzinniger weder-ontwaken eener gevoelsfeer ook, die hem sinds jaren lang vreemd gebleven was, ter Laan voelde er zich door aangetrokken en afgestooten tevens.

Hier begon ter Laan's leeraars-instinct aanstoot te nemen aan een plotselinge onrust in de klas. In hetzelfde oogenblik ook had hij reeds bemerkt wat er gaande was. Een der leerlingen, op wien zijn prikkelbaarheid van den laatsten tijd het sterkst reageerde - een magere bleeke jongen - had zijn losse manchet, vol aantekeningen om er van over te schrijven op den grond laten vallen. Daar lag zij nu, midden onder de bank en zoowel de schuldige als het grootste gedeelte der klas wisten, dat ook ter Laan haar gezien had. Zoo groeide de spanning naarmate de leeraar werkeloos bleef, want had deze toch de laatste keer bedreigd, dat zoodra er ook maar het minste op de bleeke daar aan te merken viel, het onherroepelijk met een verwijdering uit de klas moest eindigen. Tijdens de groote repetities beteekende dit niet minder dan achteruitstelling voor een geheel jaar.

Ademlooze stilte heerschte dan ook toen ter Laan met kort-gebiedende bewegingen zijner uitgestrekte rechter wijsvinger den delinquent dwong zich uit de bank te verheffen, de manchet op te rapen en zich daarmede naar ter Laan's plaats te begeven. Woordlooz, willooz van de kant des discipels, had een bevel van een leeraar hier wel nimmer gehoor gevonden. De gansche klas zat thans als door een proefneming met hypnose

geband, maar verkeerde over den afloop daarvan reeds in geenerlei twijfel meer. De bleeke gluiper, die werktuigelijk naderde om de ongelukkige manchets aan den leeraar te overreiken, zou uitgewezen worden en daarmee een vol jaar verzuimen.

Te grooter dan ook de verbazing, door onderdrukt lachen hier en daar reeds begeleid, den zoo gestrengen meester toegevend te zien; het mede te maken, hoe deze zich van de manchets voor liet lezen en den op een laatste oordeel voorbereide daarbij in bescherming nam, omdat die niet eenmaal in staat bleek een eenvoudige tekst zonder fouten over te nemen. ‘Nee, ga je gang maar’, spotte ter Laan, en de klas in het geval betreffend, ‘niet waar, wanneer de stumper niets beters heeft, kunnen we hem gerust nog een kansje geven’. De bijval was niet algemeen, terwijl de achterbaksche, geringschattend lachend, weder naar zijn bank terugloop.

Ter Laan zat weder voor de klas. De repetities hadden haar voortgang genomen. Deze wankelbaarheid zijner leiding, ter Laan verheelde het zich niet, kon aan zijn prestige niet ten goede komen. Maar in deze stemming had hij het niet over zich kunnen verkrijgen wie dan ook te straffen. En vreemder nog, een afkeer, die hem onoverwinnelijk leek, had voor een vergoelijkend medelijden met den stakker plaats gemaakt.

Want dat was wel een der treffendste begeleidende verschijnselen van dit ideeële samenzijn, dat het ter Laan's innerlijk op een zelfden warmen grondtoon wist te stemmen, als toen hij nog in werkelijkheid zoo dicht aan de vervulling dezer liefde was. In zijn deelname aan het leven werden opnieuw allerhand nietigheden be-

trokken, waarvoor hij zich sinds jaren ongenaakbaar waande.

Zoo was het gebeurd, in de buurt van zijn huis. Wat menschen hier en daar heen wijzend, dan elkander weersprekend en in hun midden de eenling met vragende blikken. Het aller-onbeduidendste voorvalletje op straat van een, die den weg vraagt en waaraan ter Laan jaar in jaar uit, systematisch-onverschillig voorbij geloopt was, zelfs wanneer het hem bleek, met een enkel woord te kunnen helpen.

Maar ditmaal, deze keer, werd zijn verantwoordelijkheidsgevoel gewekt. Het was de buurt, waarin hij thuis was en beter wel dan die anderen, zich tegen-sprekenden, den weg wist. Het afgelegen plein, waarom het ging, was hem dan ook bekend en zoo had ter Laan zich onmiddellijk tot den eenling gewend en hem, die door dit besliste optreden zich met de anderen reeds niet meer inliet, een paar straten in de richting van het plein begeleid.

Weder alleen was bevreemding over ter Laan gekomen, daarop een zelfde lichte beschaamdheid als na zijn gevoelsbekentenis in die lang vervlogen dagen. Hij kon er niet toe besluiten zich in de verlatenheid van zijn garçon-woning te begeven, tot - al dolende door het stadsgewoel en met een heimelijke vreugde - hij gedwongen werd het toe te geven: zijn terughouding, zijn wantrouwen, waren nog eenmaal doorbroken. Ja, hij beleefde opnieuw een open liefdes-leven en wat van het menschelijke zich daarin kwam te bewegen, het werd, als tijdens dat onvergetelijke verleden, door een zelfde sfeer van verwantschap omhuld.

Maar zoo kon het ook niet anders, of zoodra dit intense verbeeldingsleven begon te verflauwen en ten slotte in het geheel niet meer werkte, dat dan de ontmaskering der leege pretenties van zijn dagelijksch bestaan te ontstellender aandeed. Dan kon ter Laan niet meer begrijpen, hoe hij zonder eenige ware genegenheid voor wie dan ook meer, al die lange jaren doorgemaakt had. Ze schenen voor niet beleefd en een der laatste avonden alleen in den koffiehuis tuin gezeten, hadden dit gemijmer en het gevoel van volslagen eenzaamheid, dat er door opgewekt was, hem op eigenaardige gedachten gebracht.

Aanvankelijk had in den tuin hun samenzijn nog voortgeduurd. Overdag had het zich herhaaldelijk bemerkbaar gemaakt, zoodat ter Laan dien avond met opzet alleen gebleven was. Op zijn vaste plaats in een afgelegen stillen hoek gezeten, nog wat congestief door het diner, was hij in een overgangstoestand tusschen waken en droomen vervallen en wat overdag slechts vage aanduiding was gebleven, begon nu vorm en inhoud aan te nemen.

Ditmaal werd de illusie harer aanwezigheid door enkel kleurschakeeringen, door de atmosfeer van het landschap zelf gewekt. Niet waren het als tot nu toe haar oogenschijn, het ovaal van haar gelaat, die ongezien als uit donkere spiegels een gevoelsomgeving deden oprijzen; thans brachten een wonderlijk diep-violet van zee en hemel, een zachte streeling van het zomersche middagzoele daar, de gewaarwording harer onmiddellijke nabijheid.

Dien middag, na een lange wandeling op punt in het

hôtel terug te keeren, bemerkten zij, hoe in de fletse toonloosheid van het landschap - de zee lag onbewogen aan het effen vlakke vale strand, hemel en zee in vochtgedrenkte wazige uitstraling nauwelijks te onderscheiden - hoe in deze loome berusting een lichte gejaagdheid begon. Hier en daar werd het kleurlooze van hemel over zee verscheurd, contouren van boomgekrui om de smalle landtong kwamen tegen nevel-sluiers aan den horizont zichtbaar.

Het landschap onthulde zich in zijn vertrouwde omtrekken en voor een oogenblik lag het daar weer gewoon als iedere dag. Zonder pretentie, vlak en laag, met de witte aanlegsteiger en de omrastering der zwemgelegenheden als eenige onderbreking van het lijdelijk verloop van strand en zee, die hier nimmer door ebbe of vloed beroerd werd.... Maar toen kwamen de witte hôtels en villa's aan het einde van den boulevard naar de landtong toe in zwakke weerschijn van een blauw lichten te staan; aan de talrijke vensters daar werd rose flakkering van onzichtbaren zonnebrand ontstoken. Het zachte blauwe lichten begon in paarsig violet over te gaan, dat, intenser al, phosphoriseerend bijna, thans ook het grauwe boomgekrui over de landtong geabsorbeerd had. De hemel aan den gezichtseinder daar was plotseling lood-zwart met stroeve rosse schampen, maar, naar het zenith toe, verdeelde zich dit onheilspellend donker, door stervende resten van het daglicht onderbroken, van schroeiend violet tot laatste ongereptheid van een schuchter blauw.

De zee beneden bleef deze teederheid vreemd. Even onverwacht verduisterd, herleefde zij enkel nog in

diepste tonen van exotisch ultra-violet, van bloederig paars met overgangen weer naar grondig groen, dat glom als in ontbinding. In tegenstelling met het nog milde hemel-lichten en het zoele floers-blauw omhoog, lag de zee er thans als een ravijn-achtige vallei, door nachtelijk-eigen vreemd vervuld, voor mensen ongenaakbaar....

Ter Laan herinnerde zich dit alles weder. Hij wist nog, hoe een wak in zee, dat van de violette ombranding bleef verschoond, er als een meertje te midden van de barre glooiingen der nachtelijke vallei te liggen kwam. Een zeiltje, helder en blank, dreef door de stille wijding van deze open plek, die, zeepbel-achtig dan, van het omringende zwaar-overladen kleurenspeel, in teere spiegeling enkel nog de fijnste essenties vertoonde. Lichtpaars ging er in zacht-blauw-oranje over, carmijn-okker werd tot doorschijnend brons in rosa verbogen.

Maar meer toch dan de herinnering aan deze magische tinten-wisseling trof ter Laan de gewaarwording, ook thans nog, zoo alleen in den stillen hoek van den koffiehuis tuin gezeten, opnieuw door het romantische in het landschap beheerscht te worden. Daartegen viel herinnering zelve in het niet, was het als toen, enkel nog zijn innerlijk dat door hun samenzijn een verandering begon te ondergaan en had hij, werktuigelijk, bijna zijn hand onder tafel naar de hare uitgestrekt.

Maar meer ook was er niet toe noodig geweest ter Laan weder tot de werkelijkheid terug te brengen. Met een ongedurige beweging kwam hij overeind. Zóó ver was zijn verbeeldingswerk der laatste dagen dan toch nog nimmer gegaan. Hij doorzag het thans plotseling in al

zijn ziekelijke leegheid en schaamde zich er voor. Als terugslag daarop deed het gewoel op de luidruchtige stationsweg in zijn onomstootelijke werkelijkheid te bevrijdender aan. In hetzelfde oogenblik echter werd het ter Laan bewust ook daaraan geen levend aandeel meer te nemen en bleef hij het zoo vertrouwdde stadsbeeld als een geheel nieuw gegeven gadeslaan.

Er was een trein aangekomen. Op het stationsplein rumoerde wanluidend groep van heesch koetsiersvolk; voertuigen daar dreigden tegen elkander te botsen; de eerste wagens begonnen ratelend af te rijden. Een donkere stoet van voetgangers maakte zich uit het stationsgebouw los, vulde voor enkele oogenblikken nog het ruime plein, verspreidde zich dan bij groepjes in de verlaten zijstraten, terwijl de groote stroom den breeden verkeersweg langs het koffiehuis volgde. Als laatsten kwamen dicht-bezette trams voorbij, die, luid en zonder ophouden bellend, zich door het rossig-stoffige gewoel van mensen en voertuigen slechts langzaam een weg konden banen....

Aan zijn gemijmer ontrukkt had ter Laan met onverdeelde aandacht de toenemende drukte op straat gade geslagen, maar naarmate de menigte zich verstrooide, het geratel der wagens zwakker werd, hield een immer valer teleurstelling zijn binnenste leeg gewekt.

Want duidelijker dan zoo even nog het inhoudslooze van een quasi-druk verbeeldingsleven, onderkende hij thans zijn afgeslotenheid van wat hem voor enkele oogenblikken als sterk algemeen-menschelijk gebeuren tegemoet gekomen was. Hoe had hij kunnen gelooven daarin nog betrokken te wezen.... Verbeelding als

werkelijkheid hadden ten slotte eenzelfde platte ontgoocheling gebracht; van beide zijden voelde hij zijn betrekkingen afgesneden en zoo bleef er niets meer dan een verbijsterende eenzaamheid, die hem van zich zelf vervreemde en waarin hoogstens nog een stom-dierlijk leven, een ademen, een zoo-daar-zitten, een bonzendwarme bloeddruk, vermochten aan te spreken.

Er vergingen minuten zonder dat ter Laan de kracht vond zich aan den ban dezer obsessie te onttrekken en pas toen er achter het met klimop begroeide hek, vlak bij zijn plaats, een fluisteren begon, gelukte het hem zich te herstellen en om betaling op tafel te slaan. Daardoor opgeschrikt hadden zich de fluisteraars van achter het hek naar het half-donker opzij van het plein begeven, waar zij thans door de open ingang van den tuin heen zichtbaar werden.

Ook zonder verder te verstaan, had ter Laan reeds genoeg gehoord om te weten, waarom het tusschen hen ging. Een drietal opgeschoten jongens, studenten naar het scheen, die met den trein waren mede gekomen, en in hun midden een deerne, die ter Laan van aanzien kende, daar zij om dezen tijd zich in de omgeving van het station placht op te houden en ook hem reeds een paar maal aangesproken had. Meer een dienstmeiden-type, zonder het uiterlijk verval van haar beroep nog.

De deerne was wat ter zijde getreden. Tusschen het drietal leek een woordenwisseling te beginnen, tot, kort en bondig, de kleinste van hen de deerne onder den arm nam en, parmantig met haar optrekkend, de beide anderen, die nog wat najoolden, zonder om te zien liet staan.

Meer gebeurde er niet, maar terwijl ter Laan den koffiehuis tuin begon te verlaten, bemerkte hij hoe zijn verbeelding het ondernemende paartje op zijn tocht door de donkere zijstraten nog bleef volgen. Ook hem ontbrak het uit de onrust dezer overgangsjaren aan ervaring niet. Het verloop dezer toevallige ontmoeting liet weinig twijfel over. Aan al te concrete beelden, die daarbij dreigden op te doemen, ging ter Laan onwillig voorbij. Met opgeslagen jaskraag bevond de student zich weder op straat. Even later dwaalde de deerne opnieuw om het station voor een vangst. En zoo avond aan avond door, tot zij in een ziekenhuis terecht kwam of in 'gezegende' omstandigheden ergens een kind ter wereld bracht, waarvan zij, met den besten wil, den vader niet zou kunnen aangeven....

Hier trachtte een gedachte zich opnieuw gehoor te verschaffen, die al dadelijk bij den aanblik van het ondernemende paartje in ter Laan opgekomen, maar door hem als te bizar verworpen was. En toch.... deze eerste clandestiene omhelzingen - ook onder de beste huisvaders zullen eenige het zich nog herinneren - gebeuren met een jeugdige verkwisting en onverschrokkenheid, die zich om gevolgen niet bekommeren. Zoodat, een heilige was hij toen al evenmin geweest, in zijn bijzonder geval....

Maar neen, ook thans nog bleef ter Laan zich er tegen verzetten deze zich zoo eigenzinnig opdringende overweging meer dan de waarde eener gedachte alleen toe te kennen. Want haar op de werkelijkheid te betrekken, een leven door hem wellicht in diepste bewusteloosheid gewekt, na zoovele jaren nog door de uiterlijke ver-

schijning eener bestaande persoonlijkheid te willen omgeven, het dreigde waanzin te worden en vervulde ter Laan slechts met schrik en afkeer. En toch, in de nog heviger angst voor de volstreckte leegte, die zich nog nimmer als zoeven voelbaar had gemaakt en telkens weder opkwam, in de laatste afgestorvenheid van die 'horror vacui', bracht de mogelijkheid der overdracht van zijn leven, - maar thans ook die mogelijkheid nog slechts als mogelijkheid alleen - een verwonderlijk sterke berusting. Zoozeer ter Laan die gedachte als werkelijkheid weigerde te aanvaarden, zoo merkte hij tevens haar in zijn nauwelijks meer aanvoelen eener buitenwereld niet te willen missen.

Meer wist hij voor het oogenblik niet behalve wellicht dat het vage besef, dat er ergens voor hem geleefd werd, hoe bizar ook, ten slotte niet minder reden van bestaan toekwam dan zijn verbeeldingsomgang der laatste maanden, die een sinds jaren overledene had gegolden....

Ter Laan was voor de schaakclub aangekomen. Werktuigelijk en nog juist op tijd had hij zijn weg er heen gevonden. Langzaam de breede opgang beklimmend, voelde hij zich, trede voor trede, uit een geheel ander dan het hem daar wachtende leven wederkeeren. Even leek het hem, als was hij sinds jaren niet meer in die club geweest. Pas gisteren nog had hij er voor dezen avond afgesproken.... Onmiskkenbaar, het leven hier begon een breuk te vertoonen en wat het daarginds moest worden....? De clubbediende verscheen in de deur.

III.

DE zee ruischte tegen de kiel. De machine begon te stampen. Dan werd het weder stil en gleeed de stoomboot langs den witten aanlegsteiger. Het water onder-tusschen de groene balken was afgrondig-donker-koel. Des te gloedvoller lag er het badplaatsje, met zijn witte villa's aan den langen boulevard in tintelende zonne-koestering....

Het weerzien overtrof ter Laan's ongeduldigste verwachtingen. Deze werkelijkheid, na zoovele jaren, nog zoo goed als onveranderd te mogen aantreffen, deed ook de meest levendige herinnering krachteloos verbleeken.

Het aanbonken van de uitgeworpen loopplank op de steiger, het langzaam in gang komen der donker-samengedrongen passagiers, er ging reeds dadelijk die geheimzinnige bekoring van uit: te herkennen en tevens iets geheel nieuws te beleven. De kleinste bijzonderheden werden zoo in een sfeer van innigst-vertrouwd-zijn gehuld, waardoor zij hun vreemd-afzonderlijk bestaan toch even onverzwakt behielden. In deze omgeving leek eindelijk een deel van hem zelf opgenomen en vrij tot uiting te geraken. De schelpen op den geteerden steiger,

die onder zijn schreden knarsten, waren hem uiterst hinderlijk en toch wekte dit snerpend geluid eenzelfde levensvreugde, als de eerste aanblik over volle zee van het badplaatsje reeds dadelijk in hem had gaande gemaakt.

Ter Laan liet de stroom van voetgangers voorbij trekken. Hij was hier geen vreemde en behoefde zich niet te haasten. Zelfs zonder deze zonnige ontvangst, overlegde hij nog, zijn koffer naast zich neerzettend, met zijn hoed in de hand aan het hek van den steiger steun zoekend, - ja, ook bij donker weer of met regen hier aangekomen, had mijn eerste indruk geen andere kunnen zijn. Ook zelfs dan, - ter Laan wist het bij ingeving - had zijn verwachting hem niet bedrogen, hier meer dan daarginds te vinden. Daarginds.... De rollen hadden zich reeds omgekeerd.

Terwijl van het zonnige strand beneden een zoeltje even zijn haar en slapen streefde, ontspanden zich zijn trekken tot een zacht glimlachen. Ach, zóó verwelkomd te worden was natuurlijk beter. Daar, vrij tegen den blauwen hemel, lag het witte badhuis met nog immer drie groote vlaggen in top. De villa's opzij naar de landtong toe gingen reeds meer en meer in geboomte schuil. Het lage land aan de zachte zeebocht verliep toonloos naar den horizont; immer smaller, immer vager, ging er van het wazig strand met het laatste lichte helmgroen een loome berusting uit, een reeds ontruikt-zijn aan het leven, een stomme melancholie ook, die onverwacht ter Laan de eigenlijke drijfveer van zijn komst hier te binnen bracht.

Daaraan had hij tijdens de reis geen oogenblik meer

gedacht en er zich in zijn enthousiasme over het weerzien evenmin rekenschap van gegeven. Thans echter kroop twijfel, teleurstelling in hem op, zoodat hij, van deze verre eenzaamheid zich afkeerend, in den aanblik der drukte op het strand ter andere zijde van den steiger verstrooiing zocht.

Daar bleek intusschen allerhand veranderd, wat hem vanaf de boot ontgaan was. Van de besloten zwemgelegenheden werd zoo goed als geen gebruik meer gemaakt; behalve de voor dames bestemde inrichting verkeerden zij in verval met gaten in de omrasteringen. Vrouwen, mannen, kinderen, bewogen zich zonder schroom in zwemkostuums door elkander op het vrije strand. Zoo genegligeerd werden er gezelschapspelen verricht of lag men in groote kuilen bijeen. Het uit- en aankleeden leek in een reeks van tenten te geschieden, die in de duinhelling tegen den boulevard met hun bonte vlaggetooi het uitzicht juist naar dat gedeelte belemmerde, waar het door ter Laan voor zijn verblijf gekozen hôtél gelegen was. Ontstemd het niet zoo dadelijk te kunnen vinden, nam hij zijn verrekijker uit het foudraal. Tusschen het gewemel der vlaggen door ontwaarde hij nu den kleinen voortuin van het hôtél en een deel van de veranda's.

Daar leek nog alles bij het oude gebleven. Dat lag er in de getemperde kijker-belichting als voor jaren even rustig en afgezonderd. Wel stonden er ter weerszijden van den ingang tot den tuin groote witte plakaatborden, waarvan het ter Laan ten slotte gelukte de opschriften in vette letters te ontcijferen. Natuurlijk, ook de nieuwe hôtél-houder diende rekening met den tijdgeest te

houden. Dien avond werd er het dansen door cabaret afgewisseld; voor het einde der week was een gemaskerd bal aangekondigd. Maar dat speelde zich alles achter in het zaaltje af en zou ook wel zoo'n vaart niet loopen....

Hier hoorde ter Laan vlak achter zich zijn naam noemen en met den kijker in de half neergezonken hand zich omkeerend, kwam hij tegenover een opgeschoten jongeling in een imitatie-tropen-uniform te staan, die, met een triumfeerend gebaar naar de initialen op ter Laan's bij het steigerhek neergezette koffer, een opvallend gelijksoortig uitgedoste jongeling, een overtuigd 'het is hem' toeriep. Door ter Laan's strengste schoolmeestergezicht weder in zijn dienst-verhoudingen teruggebracht, sloeg de hôtél-knecht - iets anders kon hij niet zijn - de hand aan zijn met een kinband voorziene estafettenpetje, klapte de hakken tegen elkander en vroeg daarop 'Meneer ter Laan....? Voor de Zeester....?'

'Voor de Zeester', herhaalde ter Laan flegmatisch en naast den ander, die zijn koffer opgenomen had, den steiger verlatend, vernam hij hoe zijn achterblijven pas bemerkt was, toen men reeds bezig was met den bagage-wagen naar het hôtél terug te keeren. Het hôtél was namelijk niet zoo gemakkelijk te vinden en daarom, voor alle zekerheid, had zijn begeleider den steiger nog even afgezocht.... En daarginds stond ook de bagage-wagen al....

Ter Laan gaf den ander te verstaan met het badplaatsje bekend en niet van plan te wezen onmiddellijk naar het hôtél te gaan, informeerde nog naar de etensuren en liet daarop den hôtélknecht gedurende de rest van den steiger

voor zich uitloopen. Zijn enthousiasme over het wederzien was danig verminderd. Ook de gevoelsfeer, die hem uit den eersten aanblik tegemoet gekomen was, sprak zoo niet meer aan. Iedere reden voor zijn komst leek daardoor plotseling weggevallen. In plaats van hier de leiding te hebben, leek hij thans gedwongen den man met zijn koffer te volgen.

Ter Laan's trekken versomberden en met zijn kijker over den schouder, zijn hoed in de hand, de borst wat vooruit, over den steiger schrijdend, kwam er zoo ook in zijn uiterlijke verschijning iets opvallend-gedwongens. Bij den wagen trof hij nog eenige der nieuw aangekomene hôtelgasten aan, die er zich van overtuigden, dat er aan de bagage niets meer ontbrak. Groot misbaar hierbij maakte een ineengedrongen zwaarlijvig man. Terwijl zijn vrouw - niet minder omvangrijk - met meerdere kinderen opzij van den wagen stond, probeerde hij, niettegenstaande het protest van den knecht, de bagage door een te woelen, tot, overmand door de warmte, zwaar hijgend, hij het zoeken staken moest om zich met een grooten zakdoek gelaat en hoofd af te drogen. Maar er werd een handtasch vermist en dus begon het pijnlijk kijken, waarin zich thans ook de andere gasten mengden, opnieuw.

Onwillig had ter Laan zich afgewend. Na een laatste aanwijzing voor zijn koffer, was ook de vage hoop vervlogen, dat tenminste dit dikke echtpaar met zijn talrijk kroost toch nog voor een ander hôtel bestemd mocht wezen. Het gezin had voor meerdere weken intrek in de 'Zeester' genomen.

Het vooruitzicht van dit samenwonen versterkte ter

Laan slechts in zijn oorspronkelijk voornemen tot etenstijd van het hôtel weg te blijven. Hij begon het strand naar den boulevard over te steken, de spelende groepen en de dicht-bezette kuilen zooveel mogelijk vermijgend. Hij ergerde zich over het zoo ongegeneerd bijeen zijn dezer vele menschen, maar, ten slotte toch nog gedwongen zijn weg langs een der tenten te nemen, voelde hij zich, bij het ontmoeten van een paar verholten-spottende blikken, ook in zijn oogen belachelijk worden. Op het warmste van den dag in burgerdracht, zware schoenen aan de voeten, een stand boord om, in de brandende zon door het zand te zeulen.

Ter Laan had de boulevard bereikt en zoo op het vroolijke strandgewoel neerblikkend, bemerkte hij hoe er tusschen hem en dit mondaine leven reeds onherroepelijk een scheiding was gevallen. Om daaraan deel te nemen trouwens was hij niet hierheen gekomen. Weder schrok er iets kleintjes in hem op, begon er een donker-tastend zoeken en, op een bank plaats nemend, werd het hem even plotseling als onwederlegbaar bewust, hoe deze nieuwe wereldsche drukte, die hij hier aangetroffen had, een hindernis voor de verwerkelijking van zijn gedroomd contact met het verleden moest worden. In plaats van hem nader te komen, was haar beeld reeds een paar maal door een aanvallig tricot teruggedrongen. Onmiskenaar, maar daarop had hij bij zijn verlofsplannen toch allerminst gerekend. Zoo bleef ter Laan aarzelen zich in de richting van het badhuis te begeven, van waar muziek overklonk en de boulevard overvol moest wezen. In tegenstelling met dit bonte beeld, kwam ter Laan thans de stille voortuin met de veranda's van het hotel

voor oogen, zooals hij die in de tempering van zijn kijker had ontwaard. Daarvan ging plotseling een geheimzinnige bekoring uit, dat lokte met de belofte reeds dadelijk aan de zoo lang verbeide toenadering te beantwoorden. Hoe te kunnen vergeten, dat zij daar samen gewoond hadden.... Samen.

Ter Laan was van de bank opgestaan en begon den weg naar het hôte! te volgen. De benauwing ieder oriënteringsgevoel, zoowel met de omgeving als in zich zelf, verloren te hebben, was van hem afgevallen. Want wat was natuurlijker dan zich onmiddellijk in persoon aan te melden. Hij begreep zijn aanvankelijk aarzelen niet meer. Ja, zijn wegblijven daar moest bevreemding hebben gewekt.

Hij verhaastte zijn schreden. Thans eerst leek hem zijn verlof werkelijk te beginnen. In de buurt van het hôte! ging hij een zijstraat in. Hij had er den knecht nog met de bagage bezig gezien. Wat moest die van zulke halfslachtigheid denken, waar hij hem uitdrukkelijk verzekerd had.... Maar als de ander ook hem gezien had....? Ter Laan keerde op zijn schreden terug en, het hôte! weder tegemoet loopend, be kroop hem opnieuw het donkere besef in iets betrokken te worden, waarin hem nog slechts een lijdelijke rol was toebedeeld....

Bij het, na zoovele jaren, betreden van den kleinen voortuin, het binnenkomen in de half-duistere hal, voelde ter Laan zich door zulk een vloed van herinneringen overweldigd, werd die oude werkelijkheid dan toch zóó hevig-levend tastbaar, dat zijn adem hem dreigde te begeven en hij voor een oogenblik steun aan de garde-

robe zoeken moest. Maar dit weerzien wekte angst; in plaats van vreugdevolle wederbeleving bracht het kille ontnuchtering, het met een voor goed afgedaan verleden te doen te hebben.

Maar toen was de hôtehouder reeds op ter Laan toegekomen en ondervond deze het als een bevrijding in hem een tegenstelling van den vroegeren eigenaar te mogen begroeten. Lang, mager, verbeterd trekken, met vrije, heldere oog-opslag. Ter Laan voelde zich schuldig, terwijl de ander van bezorgdheid over zijn late komen blijken gaf.... De bestelde kamer vrij te houden, had al rompslomp genoeg gegeven.... De tijden waren slecht, de lui niet meer te vertrouwen en zelfs al was de koffer er ook, één dag pension minder beteekende reeds een strop.... Ter Laan kon den man geruststellen. Zijn verblijf strekte zich over meerdere weken uit. Met volledig pension, als afgesproken? Natuurlijk, ook dat.

De hotelhouder begon ter Laan naar het zaaltje voor te gaan.... En hier, de eet- en dansgelegenheid.... niet groot, maar.... Ter Laan had reeds genoeg gezien. Behalve de estrade voor de muziek, thans ruimer uitgebouwd, was er nagenoeg niets van belang veranderd. Het groote gestyleerde hert prijkte nog gekroond aan den wand, nieuw opgeverfd, wat rijker verguld. Wegens het cabaret voor dien avond, waren de tafeltjes in rijen recht tegenover de estrade om den dansvloer opgesteld. 'Hun' plaats was in deze rangschikking opgegaan. Niet zonder verwondering had ter Laan nog bemerkt, hoe hem dit in plaats van teleur te stellen iets als genoegdoening gaf; toen begon hij achter den hotelhouder aan het zaaltje te verlaten.

Ze beklommen het trappenhuis. ‘En nu de kamer, waarmede het meneer, bij deze drukte hier, nergens beter had kunnen treffen. Uitzicht op zee, beschutte glas-veranda....’ De ander was om den hoek van het eerste portaal verdwenen. Een beklemmend voorgevoel, waartegen zich ter Laan niet kon verzetten, maar dat hij evenmin geloof wilde schenken, hield hem er voor een oogenblik van terug zich eveneens in het portaal te begeven. Maar het kon niet waar wezen.

Hij besteeg de laatste treden, ging den hoek van het portaal om en trof er den hôtelhóuder, die bij zijn nadering, met een breed uitnoodigend gebaar, een paar schreden van de geopende deur van ter Laan's vroegere kamer terug deed.

Ter Laan bleef niets anders over dan den ander in ‘zijn’ kamer voor te laten gaan, maar tijdens de loftuitingen van den eigenaar over de rustige ligging, het mooie uitzicht vanaf de glas-veranda, het goede bed, kostte het hem de grootste moeite zijn verwarring te verbergen of ook maar een blijk van tevredenheid te geven. Op zulk een trouwe reconstructie van dat oude verleden was hij daarginds toch niet bedacht geweest. Een zekere logica valt daarin ook in zooverre niet te miskennen, overlegde ter Laan nog, den hotelhouder naar de veranda volgend, dat mij tenminste ‘haar’ kamer niet toegewezen werd. Maar wat nu te beginnen?

Want terwijl ter Laan het als een ontwijding ondervond op deze veranda, waar zij hun hoogste momenten hadden geleefd, met den waard over het uitzicht te staan praten; terwijl hij, na een zijdelingschen blik in de kamer, waar de opstelling der meubelstukken nog dezelfde was,

besepte, hoe het een foltering worden moest daar weder de nachten door te brengen, werd hem daarbij tevens de onmogelijkheid bewust in deze speling van het toeval thans nog verandering te kunnen brengen. Toch voelde hij zich gedwongen daartoe, tegen beter weten in, een laatste poging te wagen door de quasi-belangstellende vraag, of het met de drukte hier dan inderdaad zoo erg, in het hotel zelf bijvoorbeeld alles voor weken vooruit bezet was....?

Het eerste kon de waard slechts kort bevestigen en twijfel aan het laatste bleek door hem als een bewijs van ontevredenheid met de zoo moeitevol vrij gehouden kamer, zoo niet als een uiting van wantrouwen in zijn berichtgeving daarover te worden opgevat.

Ter Laan haastte zich zijn woorden weder goed te maken. Van de veranda prees hij thans zelf nog eenmaal het uitzicht en met den hôtehouder weder terug in de kamer, ontsloot hij er onmiddellijk zijn handkoffer en begon wat kleeren in een kast te hangen. Deze bedrijvigheid, niet zonder eenig uiterlijk vertoon, verschafte hem welkome afleiding. Er bleef niets anders over dan zich in het onvermijdelijke te schikken, dat voelde hij wel. De ander had hem intusschen alleen gelaten.

....ter Laan zat op een der boulevardbanken in de buurt van zijn hôte.

In zonnekoestering van den zomerschen morgen was hij er ingedommeld, tot de warmte hem ook weder met een lichte bevreemding tot zich zelf bracht. Hij bevond zich pas sedert twee dagen in het badplaatsje, het leken hem thans even zooveel weken. Maar wat hem het meeste

trof, zoo plotseling weder in deze omgeving ontwaakt, was dat zijn eigenlijk bestaan 'daarginds' als iets volmaakt afgedaans in onbereikbare verten kwam te liggen.

Zooals de duur van zijn verblijf hier, door onverwachte belemmeringen gestremd, zich schijnbaar had verlengd, zoo leek, in omgekeerde rede, de afstand, die hem van zijn eens zoo gemakkelijk van - dag - tot - dag - leventje scheidde, onoverkomelijk geworden, doordat hij het reeds maanden voor zijn vertrek had prijs gegeven om aan een verbeeldingsomgang de voorkeur te verleen.

Meer dan de teleurstelling zich in de wereldschheid van het badplaatsje niet meer thuis te gevoelen en daardoor ook de herinnering aan haar eer uitgedoofd dan verlevendigd te vinden, verontrustte hem dit plotseling gemis van ieder wezenlijk verband met hetgeen daarginds jaren lang zijn uiterlijke bestaansvorm was geweest. Want al kwam de bekoring van zijn verbeeldingsomgang met haar hier weg te vallen, zelfs almoest hij er het gekunstelde van onderkennen - en aanwijzingen waren er reeds voor - zijn verlof zou een einde nemen. Maar daarna met de leegte dezer ontgoocheling, zonder hoe weinig dan ook, dat er nieuw tegenover stond, weder de vroegere platgetreden wegen te begaan.... het moest onmogelijk wezen.

Hier merkte ter Laan zich tegen dezen gedachtengang in verzet te komen. Hij verzette zich tegen de dwingende kracht ervan, die ook thans weder als buiten zijn toedoen uitgemaakt had, dat het ondoenlijk moest worden zonder zekere nieuwe tegenwaarden in zijn vroeger bestaan terug te keeren, na hem van te voren er toe gebracht te hebben zijn aanvankelijke verlofsplannen te

wijzigen en juist hier zijn intrek te nemen. Maar daarmee was hij voorloopig beslist bedrogen uitgekomen en dit droeg er niet toe bij zijn vertrouwen in deze eigenzinnige aanwijzingen ook voor de naaste toekomst te versterken....

Den avond van den eersten dag reeds had ter Laan niets liever gedaan dan een toestand te brusqueeren, waarvan het hem maar al te duidelijk was, dat een langer verblijf de ondragelijkheid niet kon verlichten.

Na zijn aankomst door den hôtehouder in zijn vroegere kamer alleen gelaten, had hij er geen rust meer gehad. Aanvankelijk door den aanblik der veranda telkens vreemd opgeschrikt, begon er daarna ook van de kamer zelf bij vlagen een vrees-aanjagende vage wisseling van toen en nu uit te gaan, zoodat ter Laan het verdere uitpakken overhaast gestaakt en het vertrek verlaten had. Op het portaal langs 'haar' deur komend had het hem tot een schuw-afwerend gebaar gedwongen en eenmaal op den boulevard had hij ook daar zijn zelfbeheersching nog niet teruggevonden.

De tegenstelling van de vroegere weidsche rust, die hij vermoed had er aan te treffen, met de bonte kakeldrukte, die omtrent dit uur haar hoogtepunt bereikte, werkte daartoe te verwarrend. De vertrouwde plekken van hun samenzijn, zoowel op den boulevard als op het strand beneden, werden er door aan zijn blik onttrokken. Het bezorgde hem de gewaarwording zoowel voor de bezonkenheid van dat oude verleden als voor de aanmatiging dezer omgeving met blindheid geslagen te zijn en er thans als met zijn hoofd onder den arm rond te

lopen. Werktuigelijk had hij daarop zijn weg naar het groote bosch genomen, waar hem eenzelfde ontgoocheling wachtte. In plaats van breede stilte over de toegangspaden tusschen het oud geboomte, koffiehuisbedrijf, tennisveld-drukte, rijtuigverhuurders, die den weg versperden. Bestoven, nog met den nadreun dezer herrie in het hoofd had ter Laan een open plek in het bosch bereikt, waar door het lage kreupelhout een vijvertje zichtbaar werd met een enkele bank aan het water. Dat lag er nog even onberoerd als waren geen jaren vergaan, als kon hij er thans plaats nemen om haar op te wachten. Hoe vaak toch hadden zij in den aanvang elkander daar getroffen.

Ter Laan was reeds op zijn schreden teruggekeerd. Later misschien. Zoo echter, overrompeld als hij was door dat naargeestige in het weerzien van zijn vroegere kamer, begaf hij zich, na een laatsten steelschen achterwaartschen blik, langs de tennisvelden naar den boulevard terug. De drukte werkte minder hinderlijk op hem in. In tegenstelling met het dichte menschgewoel aan den toegang tot het bosch, bleef het hier nog immer het weidsche uitzicht op zee in volle zon, dat alles overheerschte. Ook ter Laan had het uit zijn innerlijke verdooving gewekt en, staande weg, was hij begonnen met zijn kijker den horizont af te zoeken....

Zoo had ter Laan reeds na die beide eerste dagen zich aan de ommekeer in het wereldsche van het badplaatsje aangepast. Wel was het voorloopig nog bij een overdag den tijd de loef afsteken gebleven, maar dat leek toch kinderspel tegen de nachtelijke verschrikkingen, die hem in het hôtél uur na uur wakker gehouden hadden.

Den middag na zijn komst had hij tot etenstijd in de buurt van het badhuis doorgebracht. Een luieren bij de muziek afgewisseld door wat verder op een verfrissing te gebruiken. Om veel te lopen was het te heet. Zoodra hem voor een oogenblik de drukte onuitstaanbaar dreigde te worden, was de enkele voorstelling van het binnenkomen in de half donkere hal reeds voldoende geweest hem in zijn dolce far niente te doen volharden.

Maar ten slotte had hij toch den terugweg naar het hôtél moeten aanvaarden en bleek zijn beklemmend voorgevoel door de werkelijkheid, die hij er aantrof, meer dan gerechtvaardigd. Alles leek er samen te spannen zijn oponthoud zoo bezwaarlijk mogelijk te maken.

Ook zonder het dreigement van die kamer daarboven, was de enkele aanblik van het overvolle zaaltje, waarin hij als eerste den dikken man van den bagage-wagen herkend had, reeds voldoende ter Laan opnieuw schuw en onzeker te maken.

Blijkbaar toch nog veel te laat, werd hij reeds bij de garderobe door den hôtélhouder in ontvangst genomen, die hem, met het eerbetoon aan nieuwe gasten verschuldigd, naar een tafeltje in den achtersten achtergrond tegenover den ingang tot de keuken geleidde. 'Hier zat men uit het gedrang, kreeg zijn eten heet van de naald en - dat leek als verontschuldiging bedoeld - iederen dag bijna ging het een tafeltje vooruit.'

Terwijl ter Laan vergoelijkend afwenkte, werd het hem pas bewust, zoo van straat af ten eten verschenen te zijn. In 'hun' tijd was dat hier niet mogelijk geweest. Temidden van het gezelschap, dat hij er thans aantrof,

had ter Laan ook in avonddracht genoeg genomen met zijn afgelegen tafeltje bij de keuken. Dat hôte dreigde tot een nachtmerrie te worden. Er viel niet aan te denken zich, zelfs na een langer oponthoud, in deze rommelige eethuis-omgeving thuis te gevoelen. Het was van af den aanvang een platte vergissing en moest dat blijven.

Vanaf de estrade zette de muziek oorverdoovend in. De dikke rooklaag over de hoofden der luidruchtige eters leek er schots en scheef door uiteen te splijten. Iedere intimiteit ging hier reddeloos te gronde en de herinneringen, die nog af en toe schuchter poogden op te doemen, wekten slechts pijnlijkste verbijstering 'hun' verleden door deze werkelijkheid ontheilgd te vinden. Bij den aanblik van het groote gestyleerde hert beving ter Laan een leegte van onwel-zijn, zijn keel werd toegesnoerd en met een waas voor de oogen het zaaltje in starend, leefde daar enkel nog de dikke man van den bagage-wagen, die als een der luidruchtigsten, met zijn vrouw en kinderen, aan een tafel vol flesschen zat.

Zoo werd dit eerste avondmaal tot een langzame marteling, want hoe dichter bij de keuken bleek de bediening te nalatiger te geschieden en zonder zijn dessert af te wachten, had ter Laan impulsief de wijk naar boven genomen.

Maar bij het betreden zijner vroegere kamer - het was intusschen donker geworden - had hij er als eerste het twinkelend lichten der badplaats over zee ontwaard en nog met de deurklink in de hand, zich alleronverwachtst op den drempel van dat schijnbaar verzonken verleden bevonden. Dit hier betekende eindelijk de daarginds

zoo hevig verbeide wederbeleving. Dat verleden bestond opnieuw, onveranderd, met alles wat er eens aan deel genomen had. Ook zij. Zij was er nog. Thans. Daar. Op de half-donkere veranda....

In hetzelfde oogenblik ook had zich in zijn denken de terugslag naar de werkelijkheid voltrokken. Van de stille leege kamer ging zoo nog enkel doodsche verschrikking uit en begoocheling van een wedervinden verkeerde in angst om waanzinnig te worden, die hem, als 's middags reeds, op de vlucht deed slaan....

Zoo werd ter Laan dien eersten avond reeds tot ver na middernacht in het wufte leven van het badplaatsje gezien. Gelegenheden daartoe waren er niet overtalrijk en op zijn terugweg naar het hôtél was hij er nog in een paar beland, waar hij bij den aanvang van zijn rondgang reeds geweest was. Hij meende te bemerken, hoe zijn eenzame verschijning hier en daar begon op te vallen, het maakte hem onzeker en verlegen en hoe later het werd, hoe meer hij zich in de uitgelaten drukte dezer lokalen verveelde. Maar dan hield hem de voorstelling van de leege half-donkere hôtélkamer weder van heengaan terug, tot hij zich ten slotte toch in den voortuin van zijn logies bevond. In de étages brandde hier en daar nog licht en ook het achterzaaltje was, niettegenstaande het late uur, nog in bedrijf. Naar de garderobe te oordeelen, schenen er slechts enkele gasten meer te wezen, maar dit versterkte ter Laan nog in zijn voornemen van deze onverwachte gelegenheid gebruik te maken den terugkeer in de kamer daarboven uit te stellen.

In het zaaltje, waar hem de hôtélhouder onmiddellijk tegemoet kwam, trof ter Laan nog een deel van het

orkest werkeloos en verveeld op het podium. Door den waard begeleid kwam hij aan een der tafeltjes onder het gestyleerde hert te zitten. Zijn bevreemding daarover werd aanvankelijk door het zakelijk praten van den ander verstrooid, die hem zijn nood klaagde. 'Om goed en goedkoop te eten - ter Laan had het zelf reeds medegemaakt - een volle zaal, maar daarna, ho maar.' Die moderne inrichtingen begonnen zijn ondergang te beteekenen. Dit met een mismoedig gebaar naar het leege zaaltje, dat inderdaad een naargeestigen indruk maakte.

Ter Laan, die het liefste weder was opgestaan, werd er door genoopt bij den hôtelhóuder een bestelling te doen, maar eenmaal alleen bij een half fleschje wijn, soms met een steelschen blik naar het gekroonde hert, zijn glas opheffend, werkte de totale mislukking van zijn overeenkomst nog enkel als een bange droom. Meer gedronken hebbende dan zijn gewoonte was, kwam hij voor een oogenblik er toe te gelooven zich in werkelijkheid in den grooten tuin van het stations-koffiehuis daarginds te bevinden en het zaaltje slechts opnieuw in herinnering voor oogen te hebben. Dit gaf dan weldoende ontspanning, tot het opbreken van het orkest hem weder tot bezinning bracht. Thans kon hij niet gelooven pas sinds een enkelen dag in deze omgeving te vertoeven. Weken lang reeds scheen hij met zijn regelmatig bestaan daarginds gebroken te hebben. Een klagelijk verlangen naar deze zoo roekeloos prijsgegeven rust stond in hem op.

Geheel verward had ter Laan het zaaltje verlaten en in het schamel-verlichte boven-portaal nog lang gearzeld

maar eindelijk, eindelijk alleen in de gevreesde nachtkamer, ging er in plaats van verschrikking een diepstillend overgegeven veilig-zijn van uit. Een zweem van maanlicht liet er de dag-omtrekken van de dingen verzacht en onwezenlijk verschijnen. De kamer droomde thans in dezelfde gelatenheid van het nachtelijk buiten, een vage strook van zee met als verluchting aan den horizon een licht-doorbroken hemelstreep. In deze zelf-ontruktheid maakte de witte veranda, door maneschijn overgoten, een tooneelmatigen indruk.

Ter Laan voelde zich weder onzeker. Hun laatste zitten daar kwam hem verontrusten. Haastig begon hij zich te ontkleeden. Begaf zich te bed. Zoo was het goed. In de droomverloren maanbelichting der kamer op den rug gestrekt met nog een zweem van zee en hemel achter de vensters, was zij hem nu toch eindelijk nader dan daarginds. Ging zij de veranda weder bruusk verlaten? Maar neen, zij zat er en verwachtte hem, ging tastend door de kamer, kwam thans aan zijn bed voorbij. Ter Laan kwam half overeind, had nog het gevoel de armen uit te strekken en viel oververmoeid in diepen slaap terug... Tegen de eerste morgen-schemering reeds was ter Laan ontwaakt, zonder dadelijk te weten, waar hij zich bevond. Maar ook nadat hij zich weder georiënteerd had, bleef hem nog een zekere onrust bij niet op natuurlijke wijze gewekt te zijn. Nog bezig in herinnering na te gaan, welk uiterlijk gebeuren zijn diepen droomloozen slaap zoo plotseling onderbroken mocht hebben, deed een dof-dreunende slag, gevolgd door een bulderend lachen, ter Laan half in bed overeind komen. Het sarcastisch gelach thans door een donker koor van

schorre stemmen hoonend beantwoord, moest uit een der kamers dicht onder de zijne komen en weder eenigermate van zijn schrik hersteld, maakte ter Laan zich geenerlei illusie meer, een woeste kaartpartij, die zich in haar hoogtepunt bevond, niet tot het einde toe te moeten aanhooren. In het bulderend lachen meende hij het stemgeluid van den dikken man bij den bagage-wagen te onderkennen. Diens dreunende slagen op tafel verkregen in de eerste schuchtere morgenvroegte iets spookachtigs, dat ter Laan noopte het bed te verlaten. Op muilen en in pyjama begaf hij zich naar de veranda, waar hij aan den matglazen wand met vrij uitzicht naar de smalle landtong plaats nam. Den hoek der balcon-scène, waar nog eenzelfde soort breede rieten bank stond, had hij instinctmatig vermeden. Zoo zat hij een wijle roerloos, terwijl het duivelsch kabaal beneden onverminderd verder ging. De zon was nog niet opgekomen, toch maakte zich de warmte reeds bemerkbaar en alles in het nog half slapende landschap duidde erop, dat het een schitterende zomerdag zou worden. De zachte wazige hemel, het zoele van de onbewogen jonge zee, de flauwe omtrekken van de verre landtong. Na een korte stilte door een nieuwe moordende slag verschrikt overeind gekomen, zag ter Laan in een der veranda's opzij-beneden een gedaante in nachtgewaad verschijnen en zich snel in de kamer terugtrekkend betrapte hij zich op een heimelijk lachen, terwijl van de veranda's uit, een heen en weer schelden begon. Weer terug in bed, hoorde hij nog hier en daar deuren woedend toesmijten, maar het lawaai der kaartsters scheen bedaard.

Nog met een glimlach op de lippen kwam ter Laan zoo

in een halftoestand tusschen waken en droomen te liggen. Inderdaad, brutaler, radicaler, kon hem niet aan het verstand gebracht worden, hier niets meer te verwachten te hebben. Dat was tenminste iets positiefs, waar hij desnoods een houvast aan had.... Maar morgen moest hij zich natuurlijk beklagen, en dan.... Toen ter Laan dien eersten morgen opnieuw ontwaakte scheen in de veranda reeds de volle zon.

Als van zelf sprekend had ter Laan zich bij den hôtelhóuder beklagd. Even natuurlijk had deze hem in ieder opzicht gelijk gegeven. Bevestigd, dat het om den dikkert van den bagagewagen ging, die blijkbaar de gewoonte had zich 's avonds met zijn gezin aan tafel te bedrinken, dan naar bed te gaan en, na zijn roes te hebben uitgeslapen, een kaartgezelschap om zich te verzamelen. Maar dat kon onmogelijk zoo verder gaan. Voor de rest, na langen tijd weder eens een goede klant. Wel jammer, maar meneer kon gerust wezen.

Van het kamermeisje intusschen kreeg ter Laan minder geruststellende berichten te hooren. Het luidruchtige gezelschap, Polen of dergelijk volk, was tot het laatste toe van uit het hôtél bediend; ook de nachtkelner had zich reeds beklagd, niettegenstaande zijn aandeel in een enorme vertering. Voor strenge maatregelen van den waard beloofde dat niet veel goeds.

Zoo werden ook die tweede dag en avond door eenzelfde angst voor den komenden nacht overheerscht en namen dan ook eenzelfde wijfelend verloop.

Bij het avondeten, waaraan ter Laan thans in smoking deelnam, was hem een plaats bij het gekroonde hert

toegewezen, aan een tafeltje waar nog twee menu's onbezet waren. Ter Laan begreep eerst niet, tot een blik vol verstandhouding van den hôtehouder, die thans telkens om hem was, de vage herinnering op liet komen in den afgeloopen nacht onder invloed van wat drank over een en ander gesproken te hebben. Dit ontbrak er nog slechts aan om de bekoring van dat oude verleden, de intimiteit van 'hun' hier samen zitten, te verstoren. Maar het eten was ditmaal wel bijzonder. Rijkelijk en toch licht, de bediening uitstekend, de wijn puur en koel, zonder te veel naar het hoofd te stijgen. Bij een geurige mocca en een glas likeur gezeten, de blauwe rook van zijn havanna vol innerlijk behagen nastarend, berouwde het ter Laan niet zoo meer juist hier zijn intrek te hebben genomen. Maar bij de nadering zijner tafelgenooten, tijdens hun plaats nemen, was hij na een korte buiging opgestaan. Hij behoefde niet meer daar naar boven. Zijn jas en hoed had hij van te voren in de garderobe beneden afgegeven....

De rest van dien avond verliep reeds zonder hinderlijke wrijving. Zoo half in feestkleedij had ter Laan van zelf de betere gelegenheden opgezocht, waar nog den avond te voren zijn zoo van de straat verschijnen de aandacht had getrokken. Thans lette niemand meer op hem en vond hij zelf de rust er langer te vertoeven. Wel trof het hem nog even, in de groote zaal van het badhuis aan een tafeltje dicht bij het dansparket gezeten, bezig te wezen zijn verlof hier geheel anders door te brengen, dan hij zich dat voor den aanvang daarginds voorgesteld had, maar langer dan een oogenblik verwonderde hij zich toch niet. Daartoe waren de veranderingen, die hij

hier aangetroffen had veel sterker dan hij en al bleef het een onaangename gedachte zich in zijn handelen belemmerd te weten, hij had thans geen keuze meer.

Want in avonddracht nog een dier bierhuizen op weg naar het hôtel te bezoeken, waar hij gisteren tot laat in den nacht een toevlucht had gezocht, leek ondoenlijk. Ook begon hij van het voor zijn doen overmatige alcohol-gebruik tijdens dien eersten gedwongen rondgang last te bespeuren en zoo bevond ter Laan zich, na de bekoeling door een vruchten-cobbler, weder op weg naar zijn hôtel.

Maar zoo plotseling buiten, alleen op den leegen boulevard, waar ter weerszijden bijna alle villa's en hôtels nog licht hadden, voelde hij zich weder onzeker. Wat gebeurde er toch? Om te gaan slapen leek het nog veel te vroeg. En hoe zou het in zijn kamer daar wezen? Zou hij er doodsche stilte vinden? Door bulderend gelach van beneden begroet worden? Het een als het ander beloofde in deze zelf-verlorenheid een even groote verschrikking. De wissellichten eener reclame flitsten voor hem op. Apotheek, apotheek. Apotheek, apotheek. Bevrijd trad hij er binnen, herkende de inrichting der apotheek, waar zij zich in zijn begeleiding een slaapmiddel had laten geven, de schuin geplaatste toonbank nog even vreemd dicht bij de deur. In herinnering verloren begreep hij den nacht-bediende niet terstond.... Wat hij wenschte? Ja, wat wenschte hij eigenlijk? Rust, rust en nog eens rust. Neen, geen slaapmiddel.... Kiespijn, steken in het hoofd, reumatiek, een brandende keel.... Een sterker verdoovingsmiddel dus, dit met een veelzeggenden blik naar een der flesschenrekken. Maar vooral niet

meer dan twee druppels op een glas water voor den ganschen nacht. Ter Laan's autoritaire verschijning, het zwarte dasje van zijn avonddracht ook, hadden hun uitwerking niet gemist. Na een laatst bezorgd vermaan van den nacht-bediende, wien zijn tegemoetkomendheid reeds scheen te berouwen, had hij 'hun' apotheek verlaten in het bezit van een zeker wapen tegen alles wat innerlijk of van buiten af zijn rust dreigde te verstoren....

Eenmaal boven in zijn kamer, aangenaam verrast door de volmaakte stilte, waarmede hij er werd ontvangen, had de aanblik van de maanbelichte veranda toch weder onzekerheid gewekt. Hij aarzelde plotseling zich er heen te begeven. Voor het eerst sinds zijn komst in het badplaatsje kwamen hem in volle duidelijkheid de verwachtingen voor den geest, die hij zich daarginds van een werkelijk verblijf in hun zoo vertrouwde omgeving beloofd had.

Hier stond hij nu. Uiterlijk werkte alles verbluffend tot wederbeleving bij. De open maanbelichte veranda had met een verloop van jaren niets meer te doen. Die lag er met een zweem van zee en hemel nog als die late avond van haar komen. Om dit te volmaken behoefde hij slechts het licht op te draaien, de kamerdeur op een kier te zetten en aan zijn lessenaar plaats te nemen. Waartoe anders had hij met daarginds gebroken? Maar waarom durfde hij thans niet? Uiterlijk zoo bedriegelijk dicht bij dat oude verleden, dat het scheen of ieder oogenblik hare aanwezigheid het zou komen voltooien, voelde ter Laan tevens, hoe, als den eersten middag op

die open plek in het bosch met uitzicht op de eenzame bank aan het vijvertje, hem innerlijk ook thans iets ervan terughield zelf, door een daartoe passende houding, aan die vroegere omgeving deel te nemen. Maar dit juist had hij zich daarginds toch voorgenomen. Zooals hij het er dien middag niet toe gebracht had op die bank in gedachten haar komst af te wachten, zoo voelde hij zich er thans van weerhouden in de kamer de situatie zoo kort voor de balcon-scène te herstellen. Nog met de hand aan het licht-contact en terwijl de dansmuziek uit het zaaltje vaag aanzweefde moest ter Laan een plotselinge opwelling, daar beneden terug te keeren, als even onuitvoerbaar onderkennen. Het eenige wat zoo bleef was een ontredderd verdreven zijn uit zijn geborgenheid der laatste jaren en het, in laatste eenzaamheid, doorschouwen der leege mecaniseering van een liefdeloos leven. Arglistig van daarginds weggevoerd, werd hij hier tegenover een werkelijkheid gesteld, waarmede niets viel aan te vangen en opnieuw bekwam hem de overtuiging al die jaren sinds hun omgang als een blinde aan het eigenlijke van het leven voorbij gestreefd te hebben. Geheel verbijsterd thans, dat zijn zoo hoog gespannen verwachtingen het enkel tot deze ontmaskering hadden gebracht, half besloten reeds toch maar naar het zaaltje te gaan, had ter Laan het tintelen der boulevardlichten over zee ontwaard, dat voor even door het zomersche maanschijn-buiten was komen doorbreken. Dit bracht een wonderlijke stilling. Zijn aarzelen, zelf tot een ontmoeting mede te werken, was weggevallen.

Ter Laan begaf zich in de veranda en nam er op de rieten bank plaats. Hij dacht aan niets bepaalds. De

aanblik van de zachte gelatenheid over zee, de stilte alom, die als dien lang verleden zomeravond bijna hoorbaar werd, deden de in zijn binnenste bezonken vrede voortduren. Terwijl hij zich nog wat gemakkelijker verschikte, had zijn stijve overhemd even geknapt en trof het hem hier alleen in avonddracht te zitten. Maar ook dit feestelijke had toen aan hun samenzijn een bijzondere charme verleend, was zij toch dien avond in baltoilet geweest. Toen ging het van haar uit, thans van hem, maar dat leek geen onderscheid te maken, want met een lichte bevreemding zijn in het maanlicht uitgestrekte hand beschouwend, met het smetteloos wit der manchet aan het dofzwarte laken, voelde ter Laan, hoe de laatste barrières, die hem nog van dat oude verleden gescheiden hielden een na een begonnen weg te vallen. Nog bleef zich in zijn binnenste iets als een waarschuwend stem tegen de weerstandslooze aanvaarding dezer wederbeleving verzetten, maar het feestelijke liet geenerlei angst meer opkomen, zelfs niet toen hij haar reeds in werkelijkheid naast zich ontwaard had.

Als in het begin van dien avond zaten zij tegenover elkander, zij aan de leuning der veranda, hij op de plaats, thans door hem ingenomen. Dezelfde woordelooze spanning begon, die ook toen hun samenzijn aan het uiterlijke ontrukkt had. Wat ging er nu gebeuren?

Hare aanwezigheid was weder vervaagd en alleen dat feestelijke bleef. Als een zilveren glinsteren over matgroen van tuul, een zwakke aanduiding van haar naakte arm aan de leuning der veranda, van haar zwarte kapsel, haar oogenschijn, dan een even opschemeren van de

zoom van haar toilet, een dof-glanzen onder tegen de rieten bank, haar bronzen schoeisel.

Bij ieder dezer vage nuanceeringen merkte Ter Laan, hoe zij hem voor zijn gevoel immer nader kwam. Niettegenstaande het onsamenhangende dezer weder-verschijning werkte zij veel intenser dan alles wat hij daarginds in verbeelding had medegemaakt. Ergens werd een deur met geweld dicht geworpen, maar ook dat was niet meer in staat de begoochelende sensatie te verstoren. In de diepere stilte, die daarna intrad was het ter Laan als hoorde hij haar gedempte spreken, werktuigelijk boog hij zich wat naar voren en hield haar, als dien avond, omvangen.

Willoos aan het matglas der veranda geleund, immer dichter door een fluweelig donker omhuld, liet ter Laan hare onstuimige omhelzingen over zich vergaan. Want zij was het thans, die iedere terughouding leek prijs te geven. Met de volheid harer naakte armen hield zij zijn hals omstrengeld, haar borst zwoegde aan de zijne, met heete zoenen sloot zij hem keer op keer den mond en had zich nu, na zijn verwarde haar uit zijn voorhoofd te hebben gestreken, gebroken stamelend tegen hem aan gevlijd. Niet als dien avond hield hij een schier bewustelooze in zijn armen, het fluweelig duister verkreeg een bloed-rooden ondergrond, maar thans zelf in heete steigerung haar mond zoekend, was in de kamer naastaan het licht opgeflipt en bescheen den tegenoverliggenden hoek der veranda. Behoedzaam zich losmakend - want zelfs deze plotselinge onderbreking, die hem een felle schrik bezorgd had, was niet bij machte de illusie van hun samenzijn dadelijk te onderbreken -

trad ter Laan uit het half-donker der veranda te voorschijn en ontwaarde in de kamer den dikken man van den bagage-wagen, die, blijkbaar totaal dronken, reeds aanstalten maakte zich te ontkleeden en te bed te gaan. Geamuseerd bleef ter Laan op den drempel tusschen kamer en veranda staan. Wanneer hij den ander eens begaan liet, zelf op de sofa sloop. Het was een kans voor dien nacht aan het rumoer van het kaartspel te ontkomen. De aanhang van den dikkerd moest hem in nachtgelegenheden vermoeden. Even trof het ter Laan nog van haar aanwezigheid plotseling niets meer aan te voelen, de veranda achter hem leeg te weten, maar toen de dronken man zijn blauwe zeilpet van zich afwierp en hulpeloos poogde zich van zijn kleeding te ontdoen, had hij hem met enkele vergoelijkende woorden het misverstand uiteen probeeren te zetten, hem met een goed lijntje de kamer uitgekregen en op het schamel verlichte portaal hartelijk afscheid genomen. Met een schuwen blik naar 'haar' deur was ter Laan daarop in zijn kamer teruggekeerd, had er het licht uitgedraaid, zich snel uitgekleed en te bed begeven.

Maar de herinnering aan hare omhelzingen liet hem geen rust meer. Bewust probeerde hij thans de omstrengeling van zijn hals door hare naakte armen te herstellen. Er gebeurde niets meer en het eenige wat bleef was diezelfde scherpte in zijn verlangen, waarmede hij zoo even nog haar mond gezocht had. Hij voelde het als ontwijding van hun verleden, dat tot het laatste toe aan onkuische bijgedachten vreemd gebleven was, maar het gelukte hem niet zijn begeeren te onderdrukken en naarmate immer dringender beelden zijn

geest verschrikten, werd zij zelf hem immer onbereikbaar.

Neen, om zoo aan haar te denken, was hij niet hier teruggekeerd. Weer uit bed om door beweging de zwoel-kwade dampen in zijn brein te verstrooien, herinnerde hij zich zijn bezit van het fleschje. Waarom zou hij niet? Ook was het nog tijd zich daarmede aan de storing door komend rumoer te onttrekken. Twee druppels slechts voor een heelen nacht van rust. Het was te probeeren, al leek het hem overdreven.

Het fleschje was reeds uitgepakt en ontkurkt. Voorzichtig thans.... Ter Laan nam zijn waterglas. Hield het tegen den maneschijn wat van zich af. Uitstekend. Licht genoeg zoo. En nu.... Eén - twee - Niettegenstaande alles had zijn vaste hand toch niet versaad. De waterkaraf stond reeds op het nachttafeltje. Beter kon het niet.

Vanuit bed schonk Ter Laan het glas vol water, nam behoedzaam de eerste teug en strekte zich weder op den rug. Geen smaak hoegenaamd. Of het glas wellicht te groot was? Eigenaardig ook, dat juist nu in het hôtél volslagen rust moest heerschen.

Buiten begon de maan haar hoogtepunt te bereiken. Ook de rieten bank der veranda stond thans in klaren schijn. Hun in het half donker daar zitten werd er onwezenlijk door vervaagd, leek jaren geleden en bezorgde hem geenerlei onrust meer. Een gevoel van wonderlijken vrede kwam in ter Laan bezinken. Zijn voorhoofd en slapen, zoeven nog door een koortsigen gloed verhit, waren merkbaar afgekoeld en met de toeneming dezer weldoende koelte, verloren ook zijne gedachten aan weer-

stand tegen-elkander, verminderden ook telkens weder in aantal, zoodat met de aangename lichamelijke koelte een stillende eenheid van zijn denken begon parallel te gaan.

Nog vond hij de kracht het glas aan den mond te brengen, het leeg te drinken en werktuigelijk van zich af te zetten. Zonder eigenlijk te slapen, was hij daarna in een toestand vervallen, die zoowel zijn denken als zijn lichaam half verlamde. Desnoods kon hij zich wel bewegen, maar in zijn denken kwam het daartoe niet meer. Ook kon hij zich desnoods nog wel in zijn bewustzijn terugvinden, maar daartoe werkte de omgeving niet voldoende mede. De enkele losse gedachten, die nog uit den chaos waren overgebleven, vonden zoo geen weerstand meer tegen elkander en ten laatste vloeiden verleden en heden dooreen. Tegen den morgen was dan het rumoer der kaarters weder begonnen, maar zonder dat het hem uit zijn lethargie kon wekken. Het bulderend lachen, de dreunende slagen, waren geluidloos, enkel nog als herinnering, gebeurd. Toen eindelijk moest de slaap hem hebben overmand, waaruit hij pas door het kloppen op zijn kamerdeur ontwaakt was, met een zware matheid in de leden, zoodat hij het den tweeden morgen van zijn verblijf niet verder dan een bank in de buurt van het hôtél had vermogen te brengen.

Zoo kon het onmogelijk verder blijven gaan. Ter Laan stond op en begaf zich, met zijn hoed in de hand, in de richting van het badhuis. Eerst zich bedrinken en, daarmee niet genoeg, dan nog tot een verdoovingsmiddel zijn toevlucht te nemen. Met dat laatste moest hij toch

voorzichtig wezen. Wel had het de onrust zijner zinnen onmiddellijk gestild, maar in zijn nawerking leek het toch verre van onschuldig. Zoo even nog, op de bank uit zijn overpeinzing tot zich zelf komend, had hij niet meer geweten, waar hij zich bevond. Voor een oogenblik geloofd in zijn hôtelkamer te ontwaken. Ook dat zware gevoel in de ledematen duurde voort. Hoe versterkend moest een morgenbad thans werken. Maar daartoe diende de schroom afgelegd zich te midden van het vrije strandleven te begeven. Daartoe ook ontbrak het ter Laan, enkel met een zwembroekje onderweg, aan allerhand. Een volledig costuum, een badmantel, dito handdoek en schoenen, dienden aangeschaft, wilde hij zich hier in zee kunnen vertoonen.

Hij verhaastte zijn schreden, vast besloten thans in het dorp de noodige inkoop te gaan doen. Begreep niet, hoe hij twee volle dagen in stik-hitte zonder bad had kunnen rond loopen. Voelde zich evenzeer een vreemde tegen de tijdpassering, die hem voor de avond-uren opgedrongen was. Daarbij had hij reeds veel meer geld uitgegeven, dan voor den duur van zijn verlof toereikend was. Waarom dit alles? Hem kwam een vrouwsgestalte tegemoet. Ditmaal geen najade. Aangekleed. Maar rokjes boven de knie. Vleeschkleurige kousen. Uitgesneden blouse. Bloote armen. Of dit nu het eenige was? Dit tartend prijsgeven van schier laatste omhulsel? Het gansche badhuisbedrijf hier leek op niets anders gestemd en ook hem zelf was het blijkbaar in zijn denken aan haar niet zonder meer voorbij gegaan. En toch.... met een steelschen blik over zee, voelde ter Laan, hoe deze uitstalling van kuiten en wat meer een klamme weer-

zin, een besef van laatste geestelijke armoede, droefgeestigheid ook, in hem deed opkomen. Opnieuw onzeker in zijn voornemen aan het bonte strandleven deel te nemen, maakte ter Laan op een hoogtepunt van den boulevard halt en begon met zijn kijker den horizon af te zoeken. Wat hoopte hij eigenlijk hier nog te vinden? Een krachtige slag op zijn schouders liet den kijker aan zijn hand ontzinken. Wel verduiveld. Aha. Ook goede morgen.

Aan de mogelijkheid in het afgelegen badplaatsje bekenden te ontmoeten, had ter Laan nog geen oogenblik gedacht. Daarginds had hij er wel het allerminst op gerekend, het voor van zelf sprekend gehouden alleen te zullen blijven om zich in beschouwelijke rust ongestoord aan hun verleden te kunnen wijden. Thans, door allerhand omstandigheden buiten zijn wil, in een teleurstellend isolement verwezen, moest hij zich bekennen, hoe zoo'n toevallige ontmoeting voor de eerste dagen welkome afleiding, ja, steun, had mogen te bieden. Maar daartoe had het dan toch een ander moeten zijn. Niet deze alles-ontrafelende, alles betwijfelende verstandsmensch.

Bij de eerst-gewisselde woorden begon het al. De ander - schaakrelatie, getrouwd - had in het dorp bij familie gratis opname gevonden. Alles heel aardig en wel, maar ten slotte toch ook niks. 'Ook niks.' Ter Laan herinnerde zich thans hoe de ander voor jaren reeds in den bekendenkring zoo gebijnaamd werd. Geen thema, huwelijk, godsdienst, sport, hoe van alle kanten door hem à faire genomen, of hij eindigde onveranderlijk zijn beschouwing met de negatieve dooddoener 'ook niks'.

Zoo verwonderde het ter Laan niet te zeer, dat de ander, na een afspraak voor dien middag halt maakte, beweerde dringend een anderen kant uit te moeten en toch maar dralen bleef, daarbij met vragende blikken den blauwen zomerhemel afzoekend, als verwachtte hij uit deze wolkenlooze verten eindelijk een vervulling van zijn hongerend ‘niks’

Zoo was het nog aan ter Laan zich te verontschuldigen in het dorp een en ander te moeten aanschaffen. ‘Ja, ja’, grijns-glimlachte de ander, ‘voor niks zal een don Juan als jij ook wel niet hier gekomen zijn. Tot vanmiddag dus, je weet mijn tent. Adio.’

Weder alleen kwam ter Laan deze ontmoeting onwezenlijker voor dan alles wat hij tot nu toe hier beleefd had. Dat was nu eerst geen vleesch en geen visch. Voor zijn isolement, zijn aarzelen tusschen heden en verleden, was daar geenerlei steun te verwachten en om zich van den ander met een uitvluchtje af te maken, hem daarna zonder meer voorbij te loopen, daartoe waren zij voor jaren toch weder te goede kennissen geweest. Hij moest dit, als het overige, thans maar op den koop toe nemen. Zoo had hij voor dien middag tenminste iets te doen. En dan, de zekerheid thans een werkelijk levende bekende ter zijde te hebben, met wien hij desgewild, desnoods, spreken kon, bleek toch wel geruststellend te werken....

IV.

TER LAAN bevond zich reeds ruim een week in het badplaatsje en wanneer als doel van met verlof gaan wordt aangezien, zich volmaakt uit zijn oude doen te gevoelen, zoo kon hij zich wat dat betreft allerminst beklagen. Van zijn vaste gewoonteleven daarginds leek niets meer overgebleven en wat hij er voor in de plaats gekregen had, was vager dan vaag. De tegenstelling tusschen het systematisch ingedeelde bestaan, dat hij verlaten had en de redelooze verwachting, waarop hij thans teerde, werkte bij vlagen verbijsterend. Toch vermocht ter Laan niet te zeggen, of hij naar die vroegere omgeving terug verlangde, want wanneer het hem ook gelukte daarmede weder in levend contact te komen en de straten daar, het gymnasium, zijn garçon woning, eetgelegenheid, de schaakclub, schier straffer nog dan in werkelijkheid voor zijn verbeelding oprezen, zoo drong het tegelijkertijd tot hem door, in den gemoedstoestand, waarin hij zich thans bevond, daar niet terug te kunnen keeren. Eerst moest er iets gebeurd zijn, wat dan ook, want door innerlijk-onveranderd dat vroegere leven weder op te nemen, moest hij er automatisch toch weder uit verdreven worden. Dit

stond opnieuw ontwifelbaar voor hem vast. Maar wat verwachtte hij dan?

Ter Laan zat in de glasveranda voor zijn kamer. Het weder was omgeslagen. Guur en nat. Om buiten te zitten was het reeds te koud. De tenten, de groote kuilen in het strand, enkele vergeten ruststoelen dicht aan zee, lagen verlaten. Geen zeil-boot waagde meer den tocht naar buiten. Het begon te hagelen. Een onweer scheen op komst. Wat deed hij hier nog?

Ter Laan begaf zich in de kamer terug, waar hij aan de schrijftafel plaats nam. De angstige beklemming, die hem hier in den beginne verontrust had, maakte zich de laatste dagen niet meer kenbaar. De vertrouwdheid dezer omgeving wekte thans een huiselijk gevoel, bleek een welkom tegenwicht tegen al het vreemde en kille, dat zijn hoog gespannen verwachtingen ontнуchterd had, zoodat hij er ten slotte overdag in verloren uren gaarne vertoefde. Maar wat hem deze veranda-kamer, het eetzaaltje, de trappen en gangen van het hôtel eigenlijk beteekenden, was hem pas duidelijk geworden, toen 'ook-niks', na zijn eerste bezoek, als terloops geïnformeerd had, wat hij daar wel betaalde. Natuurlijk bleek het, volgens diens meening, veel te veel, maar toen de ander nog beweerde, dat er van een overbevolking in het badplaatsje geen sprake meer kon wezen, was Ter Laan op deze verkapte uitdaging ingegaan. Een gesprek van enkele minuten met een kelner in den voortuin van een der boulevard-hôtels was voldoende geweest de beweringen van ter Laan's hôtelwaard volop te logenstraffen. Kamers bij de vleet, te kust en te keur, en nergens zoo duur als in de 'Zeester'.

De kelner was naar binnen geroepen en terwijl ‘ook-niks’ nog even dralen bleef om met een schuinschen blik den hemel af te zoeken, was ter Laan, in zijn verontwaardiging belogen en afgezet te worden, besloten geweest dienzelfden avond op te zeggen. Het nog immer durend schandaal der kaarters bood daartoe een gereede aanleiding.... Tot de enkele voorstelling, een nieuwe kamer te moeten betrekken, een vreemde omgeving om zich te krijgen, voldoende bleek hem de onmogelijkheid te doen beseffen, zijn logies daar te verlaten.

Eigenaardig dat. Om zich tegenover ‘ook-niks’ een houding te geven, had ter Laan in diens gezelschap op den boulevard enkele kamers bezichtigd. Tegen matiger vergoeding, was er meer dan een te krijgen, mooier en moderner gemeubileerd dan de zijne, zoodat ter Laan, om den schijn te redden, half toegezegd had, nog eens terug te zullen komen. Daarbij wist hij te goed de ‘Zeester’ niet meer te willen verlaten. Want vreemd genoeg, ging er thans van die ruimere, lichtere, betere kamers een vrees-aanjagende beklemming uit. Hij behoefde zich slechts voor te stellen, daar ergens zijn intrek te nemen, of hem omstond een kille doodsche leegte, waartegen de intimiteit zijner veranda-kamer als een laatst-geredde rest van wezenlijk leven aandeed. Dit prijs te geven, heette reddeloos in het niets van ‘ook-niks’ ondergedompeld te worden. Toch kwam zijn hier zich thuis voelen niet enkel meer uit de herinnering aan hun samenzijn voort; het ging verder dan dit verleden, werkte algemeener.

Ter Laan schoof het boek ter zijde, dat hij ter hand genomen had en, met een steelschen blik naar de open

veranda, meende hij thans duidelijk aan te voelen, hetgeen hem de laatste dagen telkens weer tot het hôtél aangelokt had. De atmosfeer, die hem op de trappen, in de gangen, na de maaltijden in het zaaltje, 's middags op zijn kamer, tegemoet kwam, was dezelfde uit zijn nog zoo verwachtingsvolle, naar liefde hunkerende, kinderjaren. Meer wist hij voorloopig niet, maar het was blijkbaar voldoende geweest, de alles ondermijnende critiek van 'ook-niks' een tegenwicht te bieden. Een scherp verstand overigens, algemeen onderlegd en daarbij een schaker van naam. Ja, voor ter Laan was deze toevallige ontmoeting toch tevens aanwinst geworden.

Vooraf de eerste avonden, toen de veranda-kamer nog een verschrikking, het mondaine leven van het badplaatsje reeds onuitstaanbaar was, kon ter Laan, door het spaarzaam verlichte nachtelijk dorp zijn weg zoekend, het zelf nauwelijks gelooven in deze verre afzondering toch weder een bepaald doel te hebben. Dan klopte zijn hart van heimelijke vreugde op, wanneer hij in den laatsten voortuin aan het einde der laatste dorpsstraat naar zee nog licht ontwaarde. En zoo eenzaam voortschrijdend, slechts door stilte en duisternis omhuld, was hij wel gedwongen toe te geven, hoe zonder den ander zijn verblijf hier onhoudbaar wezen moest. Dan werd de zwakke lampeschijn tot een veilig baken en het eenige wat ter Laan aanvankelijk nog onzeker had gemaakt, was het beschamende gevoel, enkel uit plat egoïsme niet alleen te blijven, het met het gezelschap van iemand, wiens wezen hem eerder afstootte dan aantrok, voor lief te nemen.

Maar daarin hadden hunne nachtgesprekken spoedig verandering gebracht. Dien eersten avond reeds, op punt weder om te keeren, had ter Laan zich, eenmaal in den tuin bij de lamp, geheel tegen zijn verwachting, met den ander terstond op zijn gemak gevoeld. Met klimmende bevreemding bemerkte, hoe allermintst kil cynisme hier tot een negatieve denkwijze had gevoerd. Hetgeen den ander wellicht daartoe bewoog en wat ook telkens uit zijn onaanzienlijke tenger-lange verschijning leek te spreken, was de volslagen onmacht en nietigheid van ieder menschelijk gegeven tegenover het ondoorgrondelijk geweld van een dynamisch leven. Opgestaan voor de begroeting en daarna, van ter Laan afgewend, nog wat voor zich heen mompelend, met een kort handgebaar als het ware de maan, die rossig over zee begon op te komen, in hun samenzijn betrekking, werd voor een oogenblik de illusie volkomen, als bewoog 'ook-niks' zich in laatste eenzaamheid tegenover het universum en als was het daarbij alleen maar het leven zelf, dat heel zijn denken vervulde. Uitzichtsloos, of hoopvol? Zijn eind-oordeel daarover moest beslissend voor al het bijzondere zijn. Misschien ook, dat hij omgekeerd te werk ging? Dat hij het bijzondere stuk voor stuk uitploos, dan telkens weer zijn 'ook-niks' uitsprak om eindelijk tot een slot-oordeel te kunnen geraken.... Geen bijzonder opwekkend gezelschap deze vage figuur, die zoozeer door zijn abstracte bespiegelingen in beslag genomen werd, dat hij van het gewone leven afgesneden leek. Die vrouw en kinderen in den steek gelaten had, om tot diep in den nacht ergens in een stillen tuin bij de lamp te zitten. Maar er gebeurde nog iets in dit een-

zame bestaan, dat hoe negatief dan ook om vervulling vroeg en zoo had ter Laan, door eigen isolement, zich met den ander verwant gevoeld, al besepte hij tevens, tegenover diens bedenkwijze als aan den rand van een duister-gapenden afgrond te staan. Liefde en hoop schenen daar reeds als leege klanken reddeloos in ten onder gegaan en het kon niet anders, of hun nachtgesprekken moesten daarop uitloopen.

Ter Laan bleek tegen de geschoolde dialectiek van ‘ook-niks’ niet opgewassen, wist diens navrante voorbeelden van vernieling der onbaatzuchtigste liefde door plomp uiterlijk geweld, de waan van hoop, evenmin te ontcrachten, maar voelde zich dan, geslagen als hij zich moest bekennen, daardoor innerlijk niet meer getroffen, als had hij een partij schaak aan den ander verloren.

Wat was er enkel met woorden ten slotte uit te maken en zoo bepaalde ter Laan zich gewoonlijk tot een zwak protest. Wel mogelijk, dat de ander gelijk had, maar op den duur moest een dergelijke opvatting van de dingen toch tot een catastrophe worden. En dan, zelfs wanneer liefde machteloos, alle hoop ijdel, bleek, zoo hadden zij van te voren toch bestaan. Dit met eenigen nadruk. ‘Ook-niks’ mompel-gromlachte wat. Ter Laan meende iets van verstokte-vrijgezellen-idealen te verstaan en had zich, zoo laat in den zoele zee-zomer-nacht, waardoor reeds een zweem van morgen heen kwam breken, bijna tot een confidentie laten verleiden.

Zoo waren deze samenkomsten tot een gewoonte geworden, maar ook overdag had deze toevallige ontmoeting ter Laan afleiding verschaft. Bij de door ‘ook-niks’ aangeduide tent, had hij niet hem zelf doch

een vrij heterogeen gezelschap aangetroffen, waarvan een der jongere dames blijkbaar reeds op zijn komen voorbereid was. Zij riep ter Laan, die niet zonder zelfoverwinning het hôtel in zwemcostuum, badmantel, witlinnen schoenen, verlaten had, half vragend zijn naam toe, terwijl hij, den ander niet ontwarend, met zijn opgerolde handdoeken onder den arm, terzijde van het in vollen gang zijnde bal-spel aarzelen bleef. Even moest hij daarbij aan de begroeting door den hôtelknecht op den steiger denken, voelde zich ook thans in zijn waardigheid te kort gedaan en berouwde het op de uitnoodiging te zijn ingegaan. Maar er bleef niets over dan zich bij de slanke najade te melden; de wederzijdsche bekendmaking was reeds afgelopen en na, hoekigonbeholpen in een groote kuil te hebben plaats genomen, bleef ter Laan, geheel ontstemd thans, het spel nog een wijle gadeslaan. Tot de warmte over het blakende middagstrand ondragelijk werd en hij, zonder zich om de anderen verder te bekommeren, in zee gegaan was.

Bij de eerste onderdompeling reeds lieten bedruktheid en klein moedig gezorg heerlijk van hem af. Met uitgestrekte armen beurtelings over water zwaaiend, liep hij het diepe tegemoet, dook, geen grond meer vindend, met open oogen onder, wentelde zich, weder boven komend, op den rug en streefde zoo, met krachtige waterruischende arm- en been-bewegingen, de zomerschblauwe hemel boven zich, zijn starre romp als een door hem bestuurde kano aanvoelend, steeds verder zeewaarts. Ter Laan was een geoefend zwemmer, het water schier onbewogen, maar door een zachte deining even opgeheven, bemerkte hij, hoe op het thans verre strand

de balspelers zich aan zee verzameld hadden. Hij stak een hand hoog, ook de anderen wenkten. Verder zwemmend op de borst, voelde hij, na deze begroeting voor hen geen vreemde meer te wezen en weer terug in bodem-veiliger zee, waar thans over water een nieuw spel begonnen was, had hij alle terughouding afgelegd. Want op het strand reeds, na de eerst-gewisselde woorden met de hem begroetende najade, had ter Laan ook het gehalte van de rest der voor de tent verzamelde balspelers onderkend. Wellicht, dat hem dit zonder de nadere kennismaking met ‘ook-niks’ minder gemakkelijk was gevallen. Thans echter vertegenwoordigden zij hem onmiddellijk één en hetzelfde type. Menschen, hoe verschillend van leeftijd en uiterlijk dan ook, die allen daarin overeenstemden op een bevestigend en regelmatig bestaan geringschattend neer te zien. Die zich met de burgerlijke samenleving in conflict waanden door miskenning hunner begaafdheden en daarbij niets beleedigender vonden, dan voor een nuttig lid der door hen gehate maatschappij te worden aangezien. Daar-buiten vormden zij een kaste voor zich zelve, die het voorloopig nog enkel met negatieve vorderingen te doen had en ‘ook-niks’ moest bij hen in hoog aanzien staan. Want wat bij hem natuurlijk en van zelf sprekend was, vergeleed in hun groot-spreken over kunst, wijsbegeerte, ethica, al te licht tot pose. Van hun kant hadden zij in ter Laan natuurlijk den ‘philister’, den ‘bourgeois satisfait’ herkend en nog ter zijde van het balspel in den grooten kuil gezeten, had hij geweten in een gezelschap verzeild te zijn, waarmede hij zich daarginds niet zou hebben kunnen vertoonen. Maar thans, zoo ver weg,

en als onverschrokken zwemmer in hun opvatting der dingen toch weer iets meer dan een huisbakken burgermannetje, was een schijn van toenadering snel gevolgd. Zoo gebeurde het, dat 'ook-niks', pas tegen zonsondergang gearriveerd, Ter Laan nog op het strand bij het laatste balspel aangetroffen had, als had hij reeds sinds maanden deel van dit gezelschap uitgemaakt.

De daarop volgende dagen was het niet veel anders geweest, tot het slechte weer hen allen binnenshuis gedreven had. In een visscherskroeg bij een afdak naar zee vonden zij elkaar. Ter Laan schaakte met 'ook-niks' in een zij-kamertje aan den duinweg met uitzicht over het strand, de anderen musiceerden, declameerden, dronken, vloekten. Zoo waren er oogenblikken gekomen, dat ter Laan, in het dompige geroes van het kroegje tot bezinning keurend en terwijl de regen aan de ruiten gutste, van zijn verlof niets meer begrepen had. Hoe geheel anders was het daarmede geloopt, dan hij het zich daarginds had voorgesteld. Dan blikte hij vol bevreemding van het schaakbord op. Wat was er zoo van 'hun' samenzijn overgebleven, overdag in zulk gezelschap, 's avonds uit vrees voor hare te levendige weder-verschijning met een slaapmiddel te bed. Hoe had ter Laan plotseling op deze omgeving neergezien, zich over 'ook-niks' geërgerd, die een wel overlegde combinatie zijnerzijds, fijntjes-lachend met een quasi ernstig 'niet onaardig dat' begroette en hem daarna met enkele hatelijk-dwingende zetten schaakmat geplaatst had. Beschaamd en verbitterd, had ter Laan zich in zijn besluit gesterkt gevoeld, zoodra het weder minder ongunstig was, zich aan 'ook-niks' en zijn aan-

hang te onttrekken. Tot zijn partner, met de als terloops gemompelde mededeeling van zijn heengaan, hem ook daarin voor geweest was. In dat saaie nest hier was het niks meer gedaan, ook de anderen hadden er genoeg van; morgenavond ging het naar een grootere badplaats met gelegenheid voor wat hazard en zoo.

Met het bijna leege schaakbord in de vallende schemering tegenover ‘ook-niks’ gezeten, kon ter Laan het gevoel niet van zich afzetten in den steek gelaten te worden, in plaats van met een hooghartig gebaar zich in afzondering terug te kunnen begeven. Een uitnoodiging om mede te komen, die ‘ook-niks’ van de aanduiding begeleidde, dat een kleine leening hem daarbij niet onwelkom wezen zou, had deze verdenking wel verzacht, maar als van zelf sprekend had ter Laan daaraan in zijn ontstemming geen gevolg gegeven.

Thans, in de eenzaamheid zijner hôtelkamer, met het vooruitzicht weder als in den aanvang doelloos in het badplaatsje alleen te blijven, voelde ter Laan zich minder zeker. Hij begaf zich in de veranda en bij den aanblik van het onder een grauwen middaghemel verregende eenzame strand, bemerkte hij hoe een vale neerslachtigheid alles dof-kil in hem liet en onderkende hij de volle mislukking van zijn overkomst. Met daarginds had hij gebroken, er ging nog enkel eenzelfde vijandig-leege algemeenheid van uit als van die huurkamers aan den boulevard. Hier overdag opnieuw alleen te beginnen, zonder hunne nachtgesprekken in den stillen voortuin ook voor de avonden weder enkel aan zich zelf overgeleverd. Ter Laan zag er de onmogelijkheid van in,

omdat hem daarbij de hoop op een nadere verstandhouding met haar niet meer kon begeleiden. Zijn hooggespannen verwachtingen hadden slechts teleurstelling gebracht en dezen eersten avond na hun vertrek reeds zou hij weder in de mondaine lokalen van het badplaatsje afleiding zoeken, zich licht bedrinken of, slapeloos in de eenzaamheid zijner hôtélkamer, wel gedwongen worden zijn toevlucht tot het verdoovingsmiddel te nemen. Dit mocht zich in geen geval meer herhalen en op weg naar de visscherskroeg, waar zij voor een laatste schaakpartij afgesproken hadden, besloot ter Laan de uitnoodiging aan te nemen en met de anderen mee op te trekken.

Hem bleef geen keus meer, want alleen het badplaatsje te verlaten moest hem het zoo gevreesde kil-vijandig algemeene tegemoet voeren. Hij kon niet meer alleen blijven, dat hadden hem de beide eerste weken van zijn verlof ontstellend duidelijk gemaakt en eenmaal daarginds teruggekeerd, zonder zijn innerlijk evenwicht terug gevonden te hebben, moest het ondoenlijk blijken zijn eenzaam liefdeloos bestaan gewoon weg voort te zetten. Dat leven daar was verbloed, dor en zwart. Vage plannen doken in hem op, na afloop van zijn verlof, de zorg voor een weeskind op zich te nemen, een armen begaafden jongen gelegenheid tot verder studeeren te geven, zonder zich voorloopig zelf bekend te maken....

Toen was 'ook-niks' hem achterop gekomen, wien hij zijn voornemen om zich aan te sluiten terstond had medegedeeld. De ander grom-mompelde wat, waaruit evenmin op te maken viel, dat ter Laans gezelschap

hem aangenaam was als het tegendeel, bracht de wenschelijkheid van een voorschot nog eens ter sprake, waarvan het bedrag zich intusschen beduidend verhoogd had, maar dat hem door ter Laan zonder meer werd toegezegd.

Even later zaten zij in de zijkamer van het kroegje achter het schaakbord. Een hagelbui streek over zee, de wind rukte aan de vensters, waardoor een valsch-onwezenlijk licht naar binnen viel, het zand op den duinweg kolkte omhoog. Zoo wekte de bedompte afgeslotenheid van het half-donkere kroegje een veilig-huiselijk gevoel, zelfs het rumoer der anderen, die zoo kort voor het vertrek hun ongebonden wezen even teugelloos bot vierden, kon ter Laan niet uit dit bien-être brengen. De voldoening eindelijk tot een beslissing gekomen te zijn, onderdrukte iedere opwelling van onbehagen, ook nog, nadat een telefonisch gesprek met de 'Zeester' hem had doen blijken, dat een daar zoo plotseling weggaan, niet zonder opoffering van enkele piasters mogelijk was. Terugkomend had hij den stand der partij in zijn voordeel bevonden - een kleine tegemoetkoming voor het verleende voorschot?

Wat deed het er verder toe. Over enkele uren ging het weg van hier, zonder dat de rest van het gezelschap een vermoeden van zijn meekomen had. 'Ook-niks' had voorgeslagen dit voorloopig nog te verzwijgen en ook dat was voor een tweeledige uitlegging vatbaar. Zouden zij het toejuichen, zich er belemmerd door gevoelen? Ter Laan bekommerde zich daarover niet, het leek hem niet meer aan te gaan. Het spel nam zijn volle aandacht in beslag en alleen toen hij merkte, hoe 'ook-niks'

minder zeker werd, riep de kans voor het eerst met hem meer dan een remise te bereiken, weder een lichte ongedurigheid in hem op. Maar de constellatie ontwikkelde zich immer meer in zijn voordeel - of de ander niettegenstaande het voorschot, toch nog een moordenden zet achterbaks hield? - en reeds met zijn koningin tromfantelijk omhoog, op punt zijn moeizaam voorbereiden beslissenden slag te slaan, bleef ter Laan, als door schrik verlamd, in deze houding volharden, zoodat het aanvankelijk leek, of hij in het laatste oogenblik nog het uitzichtlooze van zijn ondernemen op het schaakbord ingezien had, hetgeen 'ook-niks' met zijn tergend 'niet onaardig dat' begroette. Maar toen was ter Laan reeds woest van tafel opgesprongen en zonder zich erom te bekommeren, dat de schaakfiguren door elkander vielen, naar buiten gestormd, waar zijn partner hem op het stijgend-hellend stukje duinweg langs het kroegje blootshoofds in grootste opwinding een paar maal heen en weer zag rennen.

Nog bleek en ontdaan terug bij het spel, ongevoelig voor den jolenden spot, waarmede zijn weder binnenkomen door de anderen was ontvangen, had ter Laan onbeholpen de vraag gestameld, of hier zoeven niet iemand voorbij gegaan was? 'Ook-niks' lachte fijntjes. Geen sterveling. Ziedaar, hun laatsten stand. Neen, neen, alles goed en wel, maar daardoor was de partij toch niet te forceeren. Ter Laan hoorde of zag nauwelijks meer. Maar weder aan het schaakbord gezeten, beleefde hij hare verschijning opnieuw.

Hoe zij, in de stijging van den duinweg plotseling opgedoken, hem zonder eenig blijk van herkenning vluchtig

aangezien had; op het kroegje toekwam en, hoofd en schouders door het laag afhangend gordijn verhuld, dicht langs het venster, het korte vlakke stukje van den duinweg haastig overschreden had, om dan in de daling van den weg te verdwijnen. Voor goed, en een geestesgestalte gelijk, te verdwijnen. Want zoo snel had ter Laan, na van zijn eerste ontsteltenis wat bekomen te zijn, zich niet naar buiten kunnen storten, of hij had het smalle duinpad aan beide kanten zijner verhooving voor het kroegje eenzaam gevonden. Teruggekeerd kon zij niet wezen en, gewoon haar weg vervolgend, had zij tot de eerste verre huizen van het badplaatsje geen gelegenheid ergens binnen te gaan. Maar zij was er niet meer, hoe radeloos ter Laan ook heen en weer gerend had.

Weder aan het schaakbord gezeten, kwam immer sterker twijfel aan de werkelijkheid dezer verschijning in hem op. Wel was de verzekering van ‘ook-niks’, niets voorbij te hebben zien komen, alleen nog niet voldoende om van een visioen te kunnen spreken. Want daartoe was de andere, juist op dat oogenblik, te veel door het spel in beslag genomen, het vlakke stukje duinweg voor het kroegje zóó kort, dat een even verdonkering van het venster hem bij den toch al donkeren middag nauwelijks opgevallen moest zijn. Niet onmogelijk dus, dat er toch iemand voorbij gekomen was, een vrouwegestalte, een vreemde. Maar wat dan met deze treffende gelijkenis, dit zoo raadselachtig verdwijnen?

Een visioen of niet, geestverschijning of levende gestalte, duidelijker dan ooit had ter Laan haar diep-klaren oogenschijn ontmoet, haar slank-fieren gang herkend,

zoals die opnieuw een sfeer van eenzaamheid te trotseeren leek en zijn hoogst-gespannen verwachtingen van daarginds nog overtroffen gevoeld. Maar dan was er ook weder hoop en kon hij thans onmogelijk van hier vertrekken.

Nadat 'ook-niks' met een grijns de hem dreigende nederlaag tot een remise had teruggebracht, deelde ter Laan, zonder eenige rancune over het verloop van de partij, hem mede op zijn besluit teruggekomen te zijn. Niet met de anderen te zullen op trekken. 'Ook-niks' toonde geenerlei verwondering. Maar met dat voorschotje bleef het toch zeker bij de afspraak. Ter Laan telde het beloofde geld discreet over tafel uit. De ander gromde iets als een bedankje en wenschte daarna leukweg veel succes. In zijn hoopvolle stemming was ter Laan daarop in gegaan en had, zij het dan met vage aanduidingen, toegegeven door 'zekere' verwachtingen geleid het badplaatsje voor zijn verlof te hebben uitgekozen. Maar hij was bitter teleurgesteld en had daarom besloten het hier op te geven, tot plotseling, alleronverwachtst.... kortom, er was weder hoop.

'Misschien hooren we dus nog van elkaar', meende 'ook-niks', die na deze, voor een prompte terugbetaling van het voorschot, wel wat vage uitlating van tafel opgestaan was. Hij bevond zich blijkbaar weder in andere sferen, kwam, ook na het afscheid, nog achter ter Laan aan, als was er iets van belang onbesproken gebleven. Door de rest van het gezelschap onstuimig uitgeleide gedaan, verliet ter Laan haastig en beschaamd het kroegje, niet zonder aan den algemeenen wensch naar een dronk op zijn verder welvaren, in bare munt bij den

waard tegemoet gekomen te zijn. Maar daarop wachten kon hij niet meer. Zeer dringende aangelegenheden.... Ha, ha. Ho, ho.... Het was 'ook-niks' schril-sarcastisch geluid, dat het rumoer overstemde.

De dagen, die thans volgden, werden ter Laan een kwelling, de slapelooze nachturen tot helsche verschrikking.

Niettegenstaande hij zijn kamer had opgezegd en desnoods kon vertrekken, was hij in de 'Zeester' blijven wonen, waar het rumoer der kaarters onverminderd verder ging. Weder aan zich zelf overgelaten, kwam hij dien eersten avond reeds, zoowel innerlijk als naar buiten tegenover een leegte te staan, die hem verbijsterde en verdoofde. De verstandelijke rust, de koele gevoellooze onbewogenheid, waarin hij de laatste jaren gesleten had, werden tot een doodsche binnenstilte, die ook van de omgeving de klanken zielloos deed verzwakken, de kleuren kil vervalten.

Weder als na zijn aankomst, doelloos over den boulevard dwalend, voelde hij zich door een vreemde macht uit zijn vroeger veilig bestaan gedreven; zijn beroep, zijn naam, spraken in werkelijkheid niet meer aan en, in een lichte bevreemding, over zee turend, omstond hem het landschap met den hemelkoepel, met de witte villa's en het boomwerk in de glooiingen der duinen, als een onder bovenlicht binnenshuis opgesteld panorama. Een ongekende uitzichtslooze neerslachtigheid had hem bevangen en zoo moest hij wel de onmogelijkheid onderkennen in zulke stemming een vreemde kamer te betrekken, hun herinneringsleven in de 'Zeester', het zaaltje, de

gangen en trappen, de veranda daar prijs te geven. En toch, het had niet mogen baten. Het weder was plotseling omgeslagen, de zomer in volste pracht teruggekeerd, maar tegen het avondeten, na een verloren dag, zijn kamer betredend, had ter Laan met snijdende fysieke pijn de tegenstelling van deze zich weder ontplooiende levensweelde en zijn innerlijke verdorring aangevoeld. Hij behoorde hier en nergens meer en in deze laatste eenzaamheid was hem een vlucht uit het leven als eenige zekere redding verschenen.

Want de hoop haar terug te zien had ter Laan reeds opgegeven, al liet de verschijning voor het kroegje hem geen rust. Hij kwam er niet meer toe in zwemkostuum verpoozing op het strand te zoeken, zich door een bad tegen de uitputtende hitte te sterken. Zij immers kon zich intusschen ergens vertoonen. Hij moest op zijn hoede blijven.

Zoo had ter Laan ten slotte nergens meer rust gevonden. Hij werd overdag, in hoogste opwinding heen en weer rennend, op den boulevard gezien; maakte zich 's nachts bij het bedienend personeel verdacht, door zonder betaling overhoeds op te springen, naar den uitgang te snellen, om dan pas na geruimen tijd, ontdaan en beschaamd naar zijn plaats terug te keeren. Maar ook zelf had ter Laan bij de vervolging van enkele door hem vermeend herkende vrouwelijke gestalten reeds onaangename ervaringen opgedaan. Want hoe gaaf ook in zijn herinnering aan die vluchtige verschijning voor het kroegje, haar klare oogenschijn, het fijn-ingehouden lachen om haar dunne lippen, haar fier-uitdagen den gang, terug gebleven waren, zoo hadden kleine bij-

komstige veranderingen van haar uiterlijk toch ook weer twijfel doen rijzen, of deze raadselachtige ontmoeting wel zuiver visionair tot stand gekomen kon zijn. Het klonk profaneerend zich af te vragen, of de overledene in den loop der jaren met de grillen eener steeds wisselende damesmode rekenschap mocht hebben gehouden, maar evenmin viel het meer te loochenen, dat de geheimzinnige voorbijgangster zorgvuldig naar den laatsten smaak gekleed was geweest.

Dit was ter Laan nog tijdens het afscheid nemen in het kroegje niet zonder bevreemding te binnen gevallen, en, weder alleen, had hij zich door het in zijn herinnering opduiken van enkele andere kleine afwijkingen immer onzekerder gevoeld. 'Haar' figuur toch was leniger, minder gevuld geweest; ook in de grootte haperde iets, en dan - het voornaamste - behalve aan de luimen eener mode, had de vermeende voorbijgangster zich in haar uiterlijk evenmin aan het verloop eener lange reeks van jaren weten te onttrekken.

Ter Laan wist niet wat van dit haar ouder geworden zijn te denken. Tijdens zijn geestelijke ontmoetingen met haar, had hij zich weder even jong als toen gevoeld. Hoe kon het ook anders.... Maar thans, in werkelijkheid bezig te midden der bedrijvigheid van het badplaatsje deze verschijning koortsachtig na te jagen, was het hem gebeurd, ergens ver in het halfdonker van den winderigen boulevard, zich tegenover een angstig protesteerend vrouwelijk iemand, ongeveer van zijn eigen leeftijd, te bevinden. Men voelde zich lastig gevallen, lachte schamper om zijn onbeholpen verontschuldigen zich vergist te hebben en die enkele keeren, dat hij, licht

beschonken en ten einde raad, het tot een wederzien had trachten te brengen, klonken hem in de eenzaamheid zijner kamer nog vernederingen als ‘sujet’, ‘individu’, ‘idiot’ in de ooren. Was dit te gelooven? Op zijn innerlijk als uiterlijk evenwichtig bestaan daarginds geen parodie?

Ter Laan zat in de veranda. Het ging tegen middernacht. Hun plaats in de rieten bank had hij opzettelijk vermeden. Hij zat, van buiten af niet te zien, in den halfdonkeren hoek er tegenover.

Over zee straalde de maan, waarvan een ijl-bleek schijnsel een schuin-afgedekten hoek der slaap-duistere kamer vreemd deed opleven. De waschtafel met het glaswerk daar stond in kille flonkering tegen het droomzacht-toonlooze van het effen wandbehang. Van het badplaatsje over zee kwam soms het guirlandeachtig vibreeren der boulevardlichten even doorbreken, geheimzinnig dichtbij, om dan, met korte of langere onderbrekingen, opnieuw onzichtbaar te worden.

Nu eens in de kamer, dan weder over zee turend, meende ter Laan tusschen het harde glas-geflonker en de zoo teer verzwevende lichtjes-tinteling een wisselwerking te onderkennen, iets als een verstandhouding in het geschitter der doode voorwerpen op de waschtafel en het schuchter opdoemen der boulevardlichten, stille boden van het feestelijk leven daar ergens ver. Ook een zekere spanning van afgunst wederzijds, die als in een drang tot spreken het weidsch-open aspect van den horizont tot in den maan-belichten hoek der kamer woordloos heen en weer te overbogen kwam. Dit ge-

beurde als eenigste in den zachten klaren zomernacht, maar zoo vaag en broos het ook leek, voor ter Laan verkreeg het de bekoring van de zwakke echo eener eens lief-vertrouwde stem, die vragend te beluisteren opnieuw hoopvolle verwachtingen bracht.

Zoo alleen gezeten, voelde hij zich niet meer eenzaam, verveelde zich niet, en voor het eerst sinds zijn komst in het badplaatsje werd het hem tot genotvolle werkelijkheid, met verlof en op reis te zijn. Hij bevond zich op reis. Om het bevrijdende daarvan vreugdevol te beseffen, behoefde ter Laan slechts de tegenstelling van den halfdonkeren koffijhuistuin aan den stoffigen stationsweg met de omgeving, die hij thans voor oogen had, op zich te doen inwerken.

Deze maannacht over zee was van eenzelfde begoochelende pracht, deed dezelfde lichtmuziek vibreeren, als die hun allereerste omhelzing begeleid hadden. De aanblik van de bank in maanlicht tegenover hem deed geenerlei verschrikking meer opkomen. Ook deze herinnering bleek thans enkel veilig bezit, zooals het zaaltje beneden, de trap en het portaal naar zijn kamer, die half-openstaande kamer zelf, zich tot gevoelswaarden bevestigd hadden, waardoor zijn verblijf hier, niettegenstaande alle teleurstelling, ten slotte loonend, ja, belangrijk geworden was.

Ter Laan verschikte zich nog wat gemakkelijker in het halfdonker. Hij berouwde het niet, alleen in de 'Zeester' achter te zijn gebleven, voelde geen schaamte meer opkomen zich, in zijn koortsachtig najagen der verschijning voor het kroegje, belachelijk gemaakt te hebben. Het was alles uit zuiversten drang naar weder-

deelname aan een leven geschied, waaruit hij zich eenzaam verbannen voelde en al waren zijn hooggespannen verwachtingen van daarginds ook niet in vervulling gegaan, die drang, het verlangen, de hang naar een even rijke eigen gevoels sfeer als de oude vertrouwde omgeving hier telkens om hem deed oprijzen, zij hadden zijn impulsieve overkomst reeds meer dan goed gemaakt. Want meer dan al zijn piëteit-vol beschouwelijk gemijmer van daarginds, had deze verterende onrust, die hem onverwacht in den nek greep en aan zich zelf vooruit dreef, het donker besef eener wederbeleving gebracht. Dit onstuimig verlangen naar deelname beteekende reeds een overgave, hoe onderworpen dan ook. Ter Laan glimlachte even bij de herinnering, hoe hij, in de meening, een zeker soort hoed herkend te hebben, van zijn plaats aan den dansvloer opgesprongen was, en, eenmaal in het gedrang om de speeltafel tegenover 'haar'.... eerst een handenpaar aan zijn verhitte wangen, daarna een vluchtig zoentje langs zijn steile snorren gevoeld had. Een jonge, cocotte, half-dronken, en al leek de hoed ook nog wel dezelfde, hoe had zich ter Laan, de leeraar op jaren, over deze publieke vernedering geschaamd. En toch,.... en toch, hoe belachelijk deze situatie ook bleef, iets als een wijding stond daarbij thans toch weder om hem om. Een doorbrokenheid zijner gevoellooze terughouding van daarginds, die zonder de werkelijke décors dezer schier vergeten eerste en eenige liefde, wel nimmer tot stand had vermogen te komen.

Maar ook daarom was het thans ter Laan zoo'n geruststellende gedachte nog volle drie weken verlof te

hebben, in 'hun' omgeving hier te kunnen blijven toeven en zijn terugkomst daarginds in onbestemde verten te weten. Want zoo donker en stoffig hem de koffijhuistuin voor het station in verbeelding verschenen was, zoo leeg en zielloos deed hem zijn leven der laatste jaren daar aan. Ter Laans trekken versomberden. Het kil-ongenaakbare eenzelvige leven door hem gevoerd, verkreeg in zijn gevoellooze onbewogenheid iets misdadigs. Deze dorheid was slechtheid, hoorde hij zich denken. Niet slecht zijn zij, die door een onstuimig gevoel, een al te heftig verlangen, medegesleept, hun stuur kwijt raken en met het leven in botsing komen. Ons leven is hartstochtelijk bedoeld, zonder hartstocht doelloos en onhoudbaar. Slecht, bitter slecht alleen zijn die verstokten, die met een hooghartig gebaar van deze wereld afgewend, innerlijk voor het meest verwerpelijke niet terugdeinzend, zich in hun koud-verstandelijke rust als in een sterk bolwerk voor onschendbaar houden.

Ongedurig kwam ter Laan wat overeind. Opnieuw had hem het gevoel bekropen uit zijn eens zoo veilig bestaan verdreven te zijn, zonder er iets nieuws voor in de plaats gekregen te hebben. Want zooals hij thans hier leefde kon het, zelfs voor die enkele weken, niet verder blijven gaan. Daarmede gaf hij nog slechts caricatuur van zich zelf te zien en, zonder de gevoelswaarden, die hem thans nog omgaven, daarginds teruggekeerd, moest ook die schijnvertooning, dat automatisch bestaan, als een kaartenhuis ineen vallen. Zoo hield de toekomst niets meer voor hem in en hier behoorde hij reeds evenmin thuis. Want wat, in hemelsnaam, viel er nog te verwachten.

Een bulderend gelach, door getrappel en domp-dreunende slagen op tafel begeleid, kondigde den aanvang van de kaart-partij aan. Ter Laan lachte onbeholpen en onwillekeurig had daarbij zijn blik de in wezenloos maanlicht opdoemende waschtafel gezocht. Tusschen het flonkerende glaswerk stond daar het fleschje met de druppels. De enkele voorstelling van de weldoende koelte, die het middel bracht, deed zijn klimmende onrust reeds verminderen. De maan scheen haar hoogtepunt bereikt te hebben, geen zoeltje ontplooidde de lichtnacht over zee. Hoe goed moest het wezen met dit panorama voor oogen ongemerkt weg te sluimeren...

Kleintjes was even nog iets binnen hem terug geschrokken, maar toen had ter Laan ook reeds, zonder een zweem van sentimentaliteit, aan deze ingeving gehoor verleend. Een paar druppels meer en dan met een kussen in den rug op de breede bank in het maanlicht in te slapen. Ach, daartoe had deze ongedurigheid dus gevoerd. Had hij het niet voortdurend donker aan gevoeld? Die vreemde eenzame zittingen in den koffiehuis tuin, zijn wankelbaarheid, het opgeven zijner verlofsplannen, zijn als een slaapwandelaar hier rond dolen. Dit besluit, waaraan hij innerlijk nog geen geloof wilde schenken, was hem tevens de logisch noodzakelijke oplossing van een hopeloos verward gegeven. Als in een spiegel zoo klaar ontwaarde hij van keerpunt tot keerpunt nog eenmaal den weg die tot hier had moeten leiden en bij een dreunenden tafel-slag, door joelend gehoon en bulderlachen begeleid, stond ter Laan uit den halfdonkeren veranda-hoek op en begon met zoekend-afgemeten schreden, een slaapwandelaar gelijk,

op de waschtafel toe te gaan. Reeds in de kamer, keerde hij zich nog eenmaal naar het nachtelijk buiten om, tuurde droom-verloren over zee, tot in zijn blindverdwaasden oogenschijn een mengeling van hevigste schrik en heilige vervoering door kwam breken. Met de eene hand moest hij steun in den deurpost zoeken, met de andere had hij zich als ontzind even over het voorhoofd gestreken en stond nu, ademloos, met bonzend hart, oog in oog met de verschijning, die hij zoo rusteloos nagejaagd had....

In lichte zomerdracht, onwezenlijk transparant door den maneschijn, die haar gedaante overgoot, tuurde zij, vreemd-bewegingloos aan het hek van het voortuintje, in onderzoekende afwachting naar de veranda op, zonder blijkbaar van ter Laans aanwezigheid iets te bespeuren. Hij wilde haar iets toeroepen, wenken, was niet bij machte zich uit den ban, dien zij op hem uitoefende, te bevrijden en pas toen er in de verschijning beweging kwam, zij haar plaats aan het hek begon te verlaten, keerde ter Laan tot de werkelijkheid terug.

Hij stortte zich aan de leuning der veranda, beneden op den boulevard liep de eenzame gedaante nog, hij schreeuwde in den nacht, schuw had zij daarop even omgezien en begon thans haar schreden te verhaasten.

Op 't punt van opwinding in huilen uit te breken, binnensmonds vloekend, was ter Laan in de kamer terug gevluht, waar hij, stampvoetend en met trillende vingers, een das omknoopte, zoo, enkel in zijn overhemd, een jas omwierp, om dan, de kamerdeur woest opengerukt, de trap blindelings afgestormd, het voortuintje doorgehield, eindelijk voor het hôtél op den boulevard te

staan. Leeg, uitgestorven, geen sterveling meer te bekennen....

Ter Laan begon te rennen. Vervloekt, en nog eens vervloekt, dat ditmaal juist hij het zich, na een doelloozen rondgang door ettelijke nachtlocalen, in de veranda wat gemakkelijk gemaakt had. Anders had hij onmiddellijk beneden kunnen zijn. Geheel vertwijfeld thans, bleef ter Laan aan den toegang van een verwilderde zijstraat staan. Dit was het einde. Naar het hôtél terugkeeren beteekende het fleschje, de wegen om hem voerden in geenerlei richting meer. Maar, o ziet, daar was, slechts enkele schreden van hem verwijderd, de verschijning opnieuw. Zij kwam, den hoek eener zijstraat naar den boulevard ombuigend, op hem toe. Hij deinsde angstig terug en liet haar, zich snel in een donker portiek terugtrekkend, voorbijgaan. Hij geloofde het niet meer. Maar dan, in zijn vertwijfeling haar zoo misschien voor immer te kunnen verliezen, kwam ter Laan uit zijn schuilhoek te voorschijn en begon de eenzame gestalte voor hem behoedzaam te volgen.

Hoe trof hem weder de gelijkenis van beider figuur, haar opvallend dezelfde gang met dat ietwat zenuwachtig opgetrokkene van den rechterschouder. Zij kon het wezen en was het toch ook niet, want, zijn schreden verhaastend, kwamen ter Laan thans duidelijk de geringe afwijkingen voor oogen, zooals hij die zoeven vanaf de veranda opnieuw bij haar waargenomen had. Een uiterst zeldzame gelijkenis, en toch....

Hier, over een huizenvrij stuk van den boulevard, klonken ter Laans voetstappen plotseling hol op, in hetzelfde oogenblik had zij schichtig omgezien en, zich

in het late eenzame uur vervolgd wetend, haar toch reeds snelle pas nog verhaast. Een beklemmende schaamte deed ter Laan weder aarzelen. Moest hij nu gaan draven? Maar uit een der zijstraten verder op kwam een troepje nachtvolk omgebogen, zij verlangzaamde nu haar schreden, bleef af en toe zelfs staan, als om hem gelegenheid te geven voorbij te komen, of, wanneer het zijn bedoeling mocht wezen haar aan te spreken, hem dat door de nadering dezer mensen onmogelijk te maken. Ter Laan, tegen zijn wil, - omkeeren beteekende laatste prijsgeve en de verschrikking van het hôtél, - staan blijven had hem nog verdachter gemaakt - kwam de verschijning immer nader. Een tweede zijstraat nog en hij moest aan haar voorbij gaan, of, het gezelschap trotseerend, den moed opbieden.... Maar ziet, als van den boulevard weggevaagd was thans het dreigement van het kleine donkere groepje, waarvan in een der voortuintjes alleen nog maar het lallend praten en lachen verneembaar bleef.

Zoo was er geen ontkomen meer, noch voor hem, noch voor haar. Hij moest nu handelen en kende geen aarzeling meer, al had zij, een hand krampachtig aan het ijzeren hek achter haar, thans bij een dier voortuintjes postgevat, waar zij zijn ondubbelzinnige nadering bleef trotseeren. Het liet ter Laan onverschillig, dat zij hem verachtelijk van het hoofd tot de voeten opnam, nadat, met een impulsieve beweging om zijn hoed af te nemen, hij zich blootshoofds en onbeholpen voor haar wist. Welk een belachelijken indruk moest hij thans wel maken, hoe imbeciel ook, dat hij geen woord kon uitbrengen in zijn verwarring.

In zijn gelukkige verwarring. Want het waren haar oogen, haar oogen, waarin de verachting reeds voor een tintelenden spot had plaats gemaakt, dezelfde uitdagende spot, waarmede zij hem bij hun allereerste ontmoeting had ontvangen. En.... hier voelde ter Laan hoe in zijn binnenste iets leek te breken, hoe er, als in een koel reservoir, warmte van teederheid, donkerlauwe mengeling van geluk en angst, kwamen binnen te vloeien - het was haar stem, die hem zooals het behoorde, verzocht zijn eigen weg te gaan en haar niet verder lastig te vallen.

Ter Laan wilde zich rechtvaardigen; hij kwam er slechts toe een stomme buiging te maken en dan, met de handen over de borst gekruist, onderworpen als een slaaf naar haar toegewend, die reeds op het punt stond hem te verlaten, enkel zijn naam te stamelen. Zijn naam, en als laatste opperste bevrijding uit den vreemden ban, waarin hij geslagen stond, ook zijn voornaam. 'Ter Laan.' 'Hendrik ter Laan.'

Zoo verwonderde het hem nauwelijks haar, met een plotselinge verandering in haar wezen, te zien omkeeren. Ter Laan bleef in zijn stom-onderworpen houding volharden, een enkele ondoordachte beweging kon tot de catastrofe voeren, en pas toen zij, na hem met een mengeling van nieuwsgierigheid en medelijden even zwijgend-onderzoekend opgenomen te hebben, de spanning door een bevrijdend: 'Ach, *u* is het' brak, kwam ter Laan tot een donker besef van op leven en dood gaand, maar voor hem thans genadevol gebeuren. Hij durfde met beide handen haar rechter hand omvatten, die zij hem liet en was eindelijk bij machte, gebroken,

gebogenen hoofds, hortend uit te brengen: 'Ik ben het, ja, ik.'

Een zee van donker geluk scheen hem op te nemen. Hij had zich zelf terug gevonden, hij was het en was ook herkend. Gapende afgronden van zwarte leegte en smartelijkste verscheurdheid dier laatste martelende maanden werden in zijn bewustzijn zoel toegedekt. De aarde was weder groen, een zoeltje woei. Gered, gered, klonk het als van torenklokken in hem op.

Wat verder hieraan toe te voegen, waar het einde al te gemakkelijk te raden valt. Martha is de jonge zuster van Johanna. Uit piëteit voor de overledene bezoekt zij in haar vacaties sinds jaren tijdens enkele dagen het badplaatsje. Van ter Laans betrekkingen met de doode is zij niet onkundig gebleven. Dien eersten nacht reeds verneemt hij dit en meer. Zij heeft, uit deernis met den hoogst overspannen toestand, waarin zij hem aantreft, zijn onstuimig dringen gehoor verleend.

Zij zit, als ter Laan, na zich in koortsachtige haast verkleed te hebben, het zaaltje betreedt, op hun oude plaats onder het groote gekroonde hert. Dit is geen inbeelding meer. Deze werkelijkheid werkt voor een oogenblik nog verbijsterender. Hij moet zich zelf even aan de hand vatten. Geluk, duizelingwekkend, voor nu en de toekomst.

Maar nu één vraag nog. Is zij dien regenachtigen middag niet het kroegje daar voorbij gekomen. Zij verwijlt eerst sinds 's morgens hier. De visschersherberg is haar niet onbekend, maar de weg daarlangs is haar te eenzaam. Zij was er dus niet. Voor een oogenblik verzinkt

ter Laan in vreemd-eenzaam gepeins. Hij doorleeft nog eenmaal zijn wankelbaar bestaan der laatste maanden. Het opwellen van dat oude liefdegevoel na zoo lange jaren. Zijn vlucht uit de rust van zijn toonloos regelmatig leven. De eenzame avonden in den koffiehuis tuin, zijn impulsieve overkomst naar het badplaatsje. Hun samenzijn in de veranda. Dan, hoe hij, reeds besloten het op te geven, door hare geheimzinnige verschijning op den duinweg voor het kroegje, daarvan nog in het laatste oogenblik teruggehouden werd. Binnen enkele seconden verschijnt ter Laan dit alles opnieuw voor den geest en even meent hij er ook den dieperen grond van te beseffen. Hij kan het nog niet gelooven hier met haar te zitten en toch is het de natuurlijkste zaak ter wereld. Dan komt hij weder tot de omgeving terug en wijdt, vreemd ernstig, hun kennismaking een eersten dronk.

October 27 - Juni 1928.

EINDE.